

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دو فصلنامه معماری، شهرسازی و هنر

سال ششم، شماره هشتم، پاییز و زمستان ۱۳۹۳

صاحب امتیاز: دانشگاه علم و صنعت ایران

سر دبیر: دکتر اصغر محمد مرادی

اعضای هیأت تحریریه

دکتر محسن فیضی

دکتر غلامحسین معماریان

دکتر مصطفی بهزاد فر

دکتر اسماعیل شیعه

دکتر مهیار اردشیری

دکتر محمدرضا بمانیان

دکتر فرهاد تهرانی

دکتر فرح حبیب

دکتر محسن سرتیپی پور

مهندس عبدالحمید نقره کار

دکتر فرشاد نوریان

دکتر عباسعلی ایزدی

استاد دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران
استاد دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران
استاد دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران
استاد دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران
دانشیار دانشکده هنر و معماری دانشگاه شیراز

دانشیار دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس

دانشیار دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی

دانشیار گروه شهرسازی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی

دانشیار دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی

دانشیار دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران

دانشیار دانشکده معماری و شهرسازی پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران

استادیار دانشکده معماری و شهرسازی پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران

دکتر مهدی خاکزند، استادیار دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران

مهندس فملا معمار زنجانی، کارشناس کامپیوتر

مشاور تحریریه و ویراستار علمی:

مدیر اجرایی:

نشانی نشریه: تهران، نارمک، دانشگاه علم و صنعت ایران، دانشکده معماری و شهرسازی

تلفن: ۷۷۲۴۰۲۷۷

پست الکترونیکی: jfa@iust.ac.ir

آدرس وبگاه: jfa.iust.ac.ir

راهنمای نویسندگان

راهنمای تهیه و شرایط ارسال نوشتارهای علمی و پژوهشی:

- نوشتارهای علمی و پژوهشی، تحلیلی و گزارش‌های علمی در زمینه معماری، شهرسازی و سایر رشته‌های هنری مرتبط برای درج در نشریه پذیرفته شده و پس از داوری و تصویب هیأت تحریریه به چاپ می‌رسند.
- متن مقاله باید فارسی باشد.
- مقالات ارسالی نباید قبلاً در مجله علمی دیگر یا کتابی چاپ شده باشد.
- مقاله علمی و پژوهشی دارای خلاصه فارسی و انگلیسی، مقدمه، کلید واژه، طرح مسئله، فرضیه، روش شناسی تحقیق، مباحث، نتیجه‌گیری و فهرست منابع بوده و روش ارجاع نویسی آن مطابق روش مصوب این نشریه باشد.
- ارجاعات مربوط به منابع در متن شامل: نام خانوادگی نویسنده(گان)، سال انتشار و شماره صفحه(ها) پس از نقل مطالب در داخل پرانتز می‌آید.
- فهرست منابع به ترتیب الفبایی نام خانوادگی یا نام اشهر نویسندگان در انتهای مقاله می‌آید.
- ترتیب عناصر اطلاعات کتابشناختی در مورد مقالات، کتب، گزارش‌ها و سایر مراجع به شرح زیر است:
- مقالات: نام خانوادگی و نام نویسنده(گان) مقاله، عنوان کامل مقاله، نام مجله، جلد، شماره، سال انتشار، شماره صفحات مقاله در مجله مربوطه.
- کتب و گزارش: نام خانوادگی و نام نویسنده(گان)، عنوان کتاب، نام خانوادگی و نام مترجم یا مصحح، نام ناشر، محل انتشار، سال انتشار و صفحه.
- صفحه اول مقاله باید شامل نام و نام خانوادگی نویسنده(گان)، عنوان(مرتبه علمی)، نشانی، تلفن، دورنگار و آدرس الکترونیکی باشد. همچنین چنانچه مقاله مستخرج از طرح پژوهشی یا رساله باشد، عنوان طرح پژوهشی یا رساله نیز در صفحه اول درج گردد.
- صفحه دوم باید بدون نام و مشخصات نویسنده(گان) و فقط شامل: عنوان مقاله، چکیده فارسی و واژه‌های کلیدی باشد، عنوان نوشتار باید کوتاه، گویا و بیان‌کننده محتویات نوشتار باشد.
- در نوشتارهای علمی، پژوهشی و تحلیلی لازم است واژه‌های کلیدی مربوط به متن و عنوان مقاله بلافاصله بعد از خلاصه و بین ۴-۶ کلمه نوشته شود.
- عکس‌ها، تصاویر و نمودارهای مقاله علاوه بر ذکر منبع، باید در ارتباط مستقیم با محتویات مقاله و اسنادی باشد که توسط نگارنده ارائه گردیده و تصاویر اضافی حذف خواهد شد.
- نوشتارها باید دارای چکیده فارسی و انگلیسی باشند.
- چکیده مقاله باید شامل: بیان مسئله، هدف، چگونگی پژوهش، یافته‌های مهم و نتیجه باشد. این بخش باید به تنهایی بیان‌کننده تمام مقاله و به ویژه نتایج به دست آمده باشد، چکیده فارسی و انگلیسی باید هر کدام حداکثر در ۳۰۰ کلمه باشد.
- ارسال‌کننده مقالات باید از اعضای هیات علمی دانشگاه باشند.
- تمامی علاقه‌مندان به ارسال مقالات ابتدا باید در سایت نشریه ثبت نام کرده و بعد از تایید نام کاربری اقدام به ارسال مقاله از طریق وب سایت نشریه کنند شایان ذکر از به مقالاتی که به صورت دستی و کپی شده به دفتر نشریه ارسال میشود و یا از طریق ایمیل نشریه ارسال میشود ترتیب اثر داده نخواهد شد.
- صحت نوشتارهای علمی برعهده نویسنده(گان) است.
- چاپ مقالات نشریه انجمن بدون ذکر مأخذ در مجله‌های دیگر ممنوع می‌باشد.

طرح و نماد

دو فصلنامه معماری، شهرسازی و هنر

سال ششم، شماره هشتم، پاییز و زمستان ۱۳۹۳

فهرست

۱۱۵

- استفاده از مدل ترکیبی (SWOT-AHP) جهت ارتقاء توسعه پایدار شهر خوی با تأکید بر توسعه گردشگری فرهنگی

ساناز لیتکوهی، مهسا مجتهدی

۱۲۵

- ارزیابی و شناخت عوامل مؤثر بر جهت‌دهی خلاقانه به معماری معاصر در مسیر تعاملی نو با ارزش‌ها و سنت‌های پایدار

مازیار آصفی، الناز ایمانی

۱۴۰

- افزایش رضایتمندی کودکان از کلاس درس بوسیله بهبود عوامل کالبدی طراحی کلاس: بررسی پنج عامل فرم، چیدمان، طبیعت، رنگ و نور

سید باقر حسینی، بهمن بابایی، محسن پورحمزه

۱۴۹

- بررسی سازه‌های گنبد در برخی مساجد جامع ایران متعلق به دوره‌های مختلف تاریخی

فرنوش مینوفی، لیدا بلیان، فرزاد درخشان، وحید سلماسی

۱۵۶

- از زیر سایه تا خانه (واکاوی سیر گسترش گونه چهار گوشه خانه در معماری بومی منطقه اورامان)

غلامحسین معماریان، سیروان عظیمی

۱۷۱

- ارزیابی تعامل فرم و عملکرد فضاهای شهری: مطالعه موردی محور آزادی، تهران

مریم چرخچیان، مهیار عارفی

۱۸۴

- ارتقاء حضور پذیری کودکان در فضاهای عمومی شهری با تأکید بر الگوی آمد و شد پیاده مدارس

مهناز اشرفی

طرح و نماد

معماری

دو فصلنامه معماری، شهرسازی و هنر

ارزیابی و شناخت عوامل مؤثر بر جهت‌دهی خلاقانه به معماری معاصر در مسیر تعاملی نو با ارزش‌ها و سنت‌های پایدار

مازیار آصفی^{۱*}، الناز ایمانی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۳

چکیده:

خلاقیت جهت‌دهی به تعالی در عین تکامل، در معماری معاصر، با کاربرد عوامل مؤثر بر ایجاد تعامل بین ارزش‌ها و سنت‌های پایدار و اصیل منطقه و نواندیشی جهانی، از دغدغه‌های جوامعی همانند ایران است که با گنجینه غنی هنر و فرهنگ ضعف‌های متعددی در پاسخگویی به نیازهای جدید دارند. هدف نهایی تحقیق شناخت اهم عوامل و شاخص‌هایی است که بیشترین کمک را در تجلی گوهر هویت در جان‌مایه معماری معاصر می‌نمایند. کسب دانش عینی از طریق بررسی نمونه‌های موفق متناسب شرط لازم رفع چالش‌های معماری معاصر در جوامع مورد بررسی است. از اینرو ۲۵ نمونه موردی با رعایت تنوع کاربری، مکانی و زمانی از پروژه‌های برگزیده جایزه معماری آفاخان انتخاب شده‌اند؛ چرا که این مرکز بر روی شناخت ارزش‌ها و سنت‌های اصیل و بومی از جمله اسلامی و راهکردهای معماری نوین در توسعه متمرکز است. در تحقیق حاضر، به علت گستردگی منابع مورد تحلیل، از دو روش کیفی و کمی استفاده شده است. پس از شناخت عوامل اصلی به صورت پیمایشی، نمونه‌های موردی جهت شناخت شاخص‌های مؤثر تحلیل گشته و الویت‌بندی کارآیی عوامل و شاخص‌های حاصل از تحلیل‌های کیفی، با فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) توسط پرسشنامه‌های هدفمند به صورت کمی بررسی شده است. بر اساس نتایج تحقیق، نیازها و فرصت‌های جدید موجود در یک جامعه را هرگز نباید جدا، بلکه باید در تعامل با ارزش‌های پایدار سنتی، فرهنگی، بومی و معنوی آن جامعه در نظر گرفت. در این راه عوامل با الویت‌های مختلفی مؤثرند. شناخت عمیق و انتخاب آگاهانه آن‌ها خلاقیتی است که با توجه به مواردی همچون مسئله طراحی، شرایط جامعه و ارزش‌های پایدار آن، پرورش اندیشه معماران و ایجاد جنبش‌های فرهنگی در میان مردم، لازمه رفع عطش هویتی و بازگرداندن معماری پویا با جهتی متعالی در جوامع مورد بحث است تا هم مبتنی بر سنت باشد و هم همگام با زمان

واژه‌های کلیدی: معماری معاصر، عوامل مؤثر بر طراحی، ارزش‌های پایدار، نواندیشی جهانی، تعاملی نو.

۱- مقدمه

طراحان و معماران را در حال و آینده در کار خود راهنمایی کند تا شکاف بین گذشته و حال برای نوید آینده‌ای مساعد از بین برود. این مطالعه سعی دارد نوعی شفافیت را در جستجو برای عوامل مؤثر بر طراحی در فرایندهای جدید معمارانه در درون سیاست‌ها، الزامات و نیازهای به روز جامعه با تأکید بر تجدید حیات سنت‌ها و ارزش‌های پایدار منطقه در کشورهای مذکور از جمله ایران نشان دهد تا گوهر هویت جانی دوباره بیابد.

پرسش کلیدی تحقیق مبتنی بر چگونگی پاسخ به عوامل اصلی طراحی جهت یافتن مناسب‌ترین راه‌حل برای موقعیت طراحی مدنظر مقاله بر اساس مفروضات فوق، مبنای پژوهشی قرار گرفته که روند آن به شرح زیر است. در مقاله حاضر پس از بررسی پیشینه تحقیق و علل توجه به معماری بومی، جایگاه برنامه‌دهی در معماری، عوامل مؤثر بر طراحی معماری و نیز بحث خلاقیت در فرایند طراحی مورد بررسی قرار گرفته و روش تحقیق مناسب برای پژوهش حاضر تبیین شده است.

چالش موجود در حوزه معماری و شهرسازی در کلانشهرهای معاصر، به ویژه در آنانکه پشتوانه غنی هنر و فرهنگ دارند، بسیار جای تأمل دارد. هر چند این مسئله در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه دیده می‌شود، اما در کشورهای در حال توسعه به دلیل توجه ویژه گردانندگان شهری به منافع اقتصادی در کوتاه مدت و نیز جوامعی همانند ایران با میراث ارزشمند هنر و فرهنگ، حضور پررنگ‌تری دارد. از اینرو فراخوان به بهره‌گیری از ارزش‌های پایدار اصیل و بومی در برنامه‌دهی معماری معاصر همه روزه در حال رشد است. تعامل خلاقانه معماری معاصر و الزامات آن با ارزش‌ها و سنت‌های اصیل مطرح در هر منطقه و به تبع آن در معماری بومی، در این چارچوب فکری، برای موجودیت انسان و همچنین برآورده ساختن همزمان عملکرد و زیبایی در طراحی معماری و فرآیند توسعه پایدار امری ضروری است. هویت فرهنگی نشان دهنده مجموع خلاقیت‌های گذشته هر مرز و بومی است و نتایج حاصل از این خلاقیت همان چیزی است که در حفظ و توسعه هر جامعه‌ای لازم است. معماری بخش جدایی ناپذیر تجلی تصویر یک جامعه از خود است. خطوط مشخصه معماری قرون گذشته می‌تواند

* نویسنده مسئول: mazi1017@yahoo.com

۱- استادیار دانشگاه هنر اسلامی تبریز، دانشکده معماری و شهرسازی، تبریز، ایران

۲- دانشجوی دکتری معماری اسلامی دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران

در مرحله بعدی عوامل اصلی مؤثر بر طراحی معماری با بررسی منابع و مطالعات موجود، نظرات کارشناسان و تحلیل پروژه‌های طراحی، به صورت دقیق تعیین شده است.

سیس نمونه‌های موردی پژوهش، از پروژه‌های منتخب جایزه معماری آقاخان^۱ که در زمینه اهداف و مبنای تحقیق پیش رو موفق بوده‌اند، انتخاب گشته و جهت دستیابی به پاسخ‌ها و در نتیجه شاخص‌هایی که در آن‌ها در ارتباط با عوامل اصلی ارائه شده‌اند، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند. در مرحله بعدی پس از تدوین نهایی عوامل اصلی و آن دسته از شاخص‌های مربوط به آن عوامل که در مسیر حل مسئله مورد نظر تحقیق حاضر پاسخده بوده‌اند، مدل ویژه راهبردهای خلاقانه طراحی در راستای اهداف تحقیق تنظیم گشته و جهت الویت‌بندی و ارزیابی میزان کارآیی آن‌ها در فرایند طراحی پروژه‌های مورد هدف از نظرسنجی از افراد کارشناس با بهره‌گیری از پرسشنامه‌های هدفدار استفاده شده است که نتایج آن در ادامه می‌آید. امید است تا بتوان از آن در تعامل بین ارزش‌های پایدار فرهنگی، مذهبی، سنتی و بومی مطرح در تجربیات معماری گذشته و نیازهای کنونی، جهت غنی‌سازی هویتی، فرهنگی، اجتماعی، هنری و جهت‌دهی در مسیر وحدت بهره جست.

با توجه به اهمیت اینگونه چالش‌ها از نقطه نظر تعاملات اجتماعی و به دلیل اهمیت روز افزون ابعاد این مسئله در پژوهش‌های اخیر در کشور ایران، این مقاله تلاش دارد به دنبال بررسی و سنجش راه‌حل‌های ارائه شده برای این مسئله در پروژه‌های موفق، به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع عملی موجود، از سویی زمینه لازم برای ارتقای کیفیت پروژه‌های مشابه موجود را از نقطه نظر ابعاد اجتماعی، فرهنگی و هویتی فراهم سازد و از طرف دیگر زمینه استفاده از یافته‌های پژوهش را در طراحی دیگر پروژه‌های پیشنهادی ایجاد نماید. در این مقوله موانعی چون فقدان ضوابط مدون، نبود طرح‌هایی با توجیه اقتصادی، نبود شناخت ذهنی و عینی از ضرورت و مزایای تعامل مطرح در مقاله در ذهن شهروندان و خلأ پژوهش‌های کاربردی وجود دارد. راهکار پیشنهادی استفاده از تجربیات موفق در این زمینه برای ارتقاء کیفی آثار معماری و محیط‌های شهری در کنار سایر مزیت‌های آن جهت بسترسازی برای حضور هر چه موفق در سطح جهانی است.

۲- پیشینه تحقیق

عصر جدید انسان را با رشد روزانه داده‌های تازه در زمینه‌های گوناگون روبرو ساخته است. جریان‌های صنعتی شدن، جهانی شدن و به دنبال آن شبکه‌ای شدن تمام جوامع را دچار تحول کرده است که با پیشرفت لحظه به لحظه علم و فناوری، گستردگی و تنوع آن‌ها هرچه بیشتر احساس می‌گردد. از اینرو ضرورت بررسی این نیازها، تغییرات و پیامد حاصل از آن‌ها در عرصه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی از جمله در معماری غیر قابل اجتناب است [۱]. چهار عامل ماشین، فراوانی عمومی تولیدات، استاندارد شدن اجزاء ساختمانی، سیستم‌های ساخت و اثرات عمیق اجتماعی پدیدار شده در جوامع، در ایجاد انقلابی در نیازهای اجتماعی مردم و فناوری تولید جامعه تأثیر بسزایی داشته‌اند. «از طرفی شرایط اقتصادی حاکم بر زمانه از مهمترین عوامل ایجاد این تحولات در معماری

بود. در نتیجه معماری به سمت دیدگاهی جذب شد که در تعامل بین ارزش‌های مطرح در گذشته و نیازهای یک استفاده‌کننده، خلاء قابل توجهی پدید آمد.» [۲]. در این زمان در کنار گرایش به سبک‌های مختلف، برخی اشخاص سعی نمودند که برای مشکلات پدیدار شده در معماری معاصر کشور خود راهکارهایی را جستجو نمایند که از دل معماری‌های پیشین و بومی آن منطقه بر می‌آید. معماری بومی هر محل، در یک تداوم تاریخی و در راستای یک سیاست مبتنی بر استمرار، به تدریج و در طول سالیان متمادی با طبیعت و محیط اطراف شکل گرفته است [۳]. بر پا نمودن سکونتگاه‌ها در طول تاریخ از طریق تعامل سازنده انسان با محیط شکل گرفته و فراز و فرود شهرها در طول تاریخ متأثر از میزان عمل نمودن به چنین تعاملی بوده است [۴]. چرا که معماران گذشته در طراحی بناها از ارزش‌ها و سنت‌های پایداری بهره جسته‌اند که مبتنی بر فطرت بوده و روح هویت در آن جاری بوده است. مسئله امروز معماری آن است که در جهانی که پایداری معیارها را نمی‌پسندند و در زمانی که ارزشمندی ارزش‌ها مورد تردید قرار دارد، کدام ارزش را باید متجلی کند و چگونه؟ [۵].

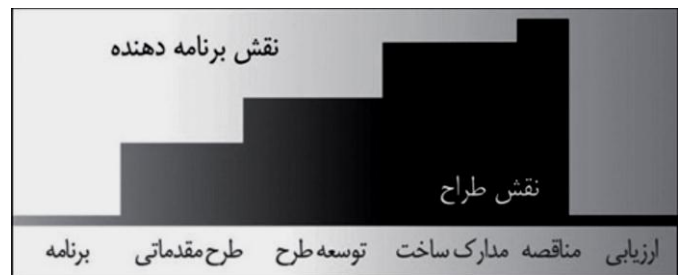
فرهنگ مدرن با ورود به کشورهای در حال توسعه، فرهنگ غنی سنتی از جمله سنت معماری آن‌ها را با تغییرات سریعی در تمامی زمینه‌های جامعه روبرو ساخت. توسعه و پیشرفت در این جوامع صرفاً با مدرنیزه شدن، آن هم تنها با تقلیدی ساده و کورکورانه از دانش و روش و مصالح غربی معنا می‌شد. این امر بوسیله تعداد قابل توجهی از معماران و منتقدین معماری نظیر پاول^۲ در جنوب شرقی آسیا وهالت و سیمزی^۳، منظور^۴، چدیرجی^۵ و دنل^۶ در جنوب غربی آسیا، در حوزه‌های مختلفی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته و کتاب‌ها و مقالات بسیاری در این رابطه به چاپ رسیده است. منظور در رساله خود پیرامون موضوع سنت و توسعه در ایران بیان کرده که برخی ارزش‌ها و ایده‌های نامتناسب در طراحی سکونتگاه‌ها و طرح‌های معماری کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران، به چشم می‌خورد [۶]. دنل از ترکیه نیز در مقاله خود به شرح تحولات خانه‌سازی در کشورش پرداخته و تغییرات پدید آمده در الگوهای مسکونی ترکیه بر اثر تمایلات غرب‌گرایی و گرایش به معماری مدرن غربی را مورد بررسی و نقد قرار داده است [۷]. البته تلاش‌های فوق صرفاً به مطالعات تئوری ختم نگردیده، بلکه به ورای آنها رسیده و وارد قلمرو اجرای طرح‌های واقعی معماری نیز گشته است. در جوامع اسلامی نیز ورود فرهنگ جهانی موجب ایجاد چالش در هویت آنان شده و مشکلات بسیاری را برایشان رقم زده است [۸]. اصغر فتحی اعتقاد دارد که یکی از مهمترین مسائل اجتماعی جوامع اسلامی در حال حاضر مسأله رقابت بین فرهنگ غربی و فرهنگ بومی و خودی است [۹].

گرایشات جدید پدید آمده در میان معماران علاقمند به موضوع ارزش‌های مطرح در معماری بومی مسائلی نظیر ابعاد انسانی و نیازهای مردم استفاده‌کننده، ویژگی‌های فرهنگی، اجتماعی و تاریخی منطقه، مواد و مصالح ساختمانی، فناوری و نحوه ساخت بناها، آب و هوا و کارآیی انرژی، بستر و محیط زیست و سرانجام طبیعت و حفظ آن را در بر می‌گیرد. استفاده از این راهکارها برای پاسخ به عوامل مؤثر بر طراحی معماری، زمانی کاربردی و مفید بوده و مزیت به حساب خواهند آمد که بتوانند در تعامل با نیازهای معاصر به کار روند [۶].

این تعامل نیازمند برنامه‌دهی صحیح و جامع در مسیر فرایند طراحی است.

مقاله "برنامه‌دهی معماری" از اواخر دهه ۱۹۶۰ میلادی در حرفه و مراکز آموزش معماری مطرح شد، ولی با تأمل بر روی فعالیت آن می‌توان ادعا نمود که برنامه‌دهی در طول تاریخ جدا از طراحی معماری نبوده است. امروزه مابین فعالیت‌های متعدد در طراحی پژوه معماری، برنامه‌دهی به عنوان یکی از مراحل فرآیند طراحی محسوب می‌شود که توسط آن طراح با موضوع و اهداف یک پروژه طراحی بخصوص در زمینه نیازهای استفاده‌کنندگان، محیط و بستر پروژه آشنا می‌گردد و به صورتی نظام‌مند این اطلاعات و ایده‌های مناسب را در سطوح مختلف مراحل طراحی به کار می‌گیرد.

شکل ۱، سهم برنامه‌دهی و طراحی را در فرایند طراحی معماری به صورتی شفاف بیان می‌کند. مشاهده می‌شود، سهم برنامه‌دهنده در مراحل اولیه فرایند طراحی، یعنی در مراحل برنامه، طرح مقدماتی و توسعه طرح به میزان زیادی مطرح شده است و دلیل آن، ضرورت جمع‌آوری اطلاعات و ایده‌های اولیه از سوی برنامه‌دهنده در این مراحل می‌باشد. برنامه‌دهی دارای مراحل گوناگونی است که از جمع‌آوری اطلاعات گرفته، تا تهیه مدارک برنامه ختم می‌شود. در پژوهش‌های مربوط به این حوزه دسته‌بندی‌های مختلفی معرفی شده که در بخش عوامل مؤثر بر طراحی معماری ذکر شده است.

شکل ۱. سهم برنامه‌دهی در فرآیند طراحی [۲۸].

توجه به مزایای برنامه‌دهی، به خصوص در شرایط حاضر اقتصادی و حرفه‌ای در کشور، می‌تواند نقش بسزایی در پیشرفت حرفه معماری داشته و معماری کشور را یک گام نزدیک‌تر به سوی ایجاد معماری خوب بنماید [۱۰]. در این فرایند خلاقیت می‌تواند بینش ابتکاری، ارزیابی، تفسیر و رشد تلقی شود. فرایندی که طی زمان ادامه داشته و ابتکار، انطباق‌پذیری و تحقق از خصوصیات بارز آن بوده و جوابگویی برای مشکلات طرح باشد. خلاقیت را بسیاری به معنای ایجاد یک ایده جدید و نوآوری را انتقال ایده جدید به یک محصول جدید، خدمات جدید، فرایند جدید و یا روش تولید جدید می‌دانند. به لحاظ زمانی ابداع و نوآوری بعد از خلاقیت واقع می‌شود. خلاقیت به معنای ارائه چیز نو است در حالیکه نوآوری به معنی کاربرد همان چیز نو ایجاد شده و ارائه شده می‌باشد. خلاقیت عامل مهم رضایتمندی است که در قالب فرصت‌های سودآور مطرح می‌شود.

اگر فرایند خلاقیت را دارای سه مرحله در نظر گرفت، طرح ایده در نخستین مرحله قرار می‌گیرد که به شناخت از محیط پیرامون بستگی دارد و آگاهی از عوامل مؤثر باعث بهبود کیفیت شرایط و انگیزه‌ای برای نوآوری می‌شود. دومین مرحله پیشبرد ایده است؛ که برخلاف طرح ایده که وابسته به روابط بیرونی است، به فرهنگ درونی مکانی که باید اجرا شود بستگی دارد. در یک جامعه، ارزش‌های حاکم در پیشبرد فرایند خلاقیت بسیار مؤثر است. عواملی مانند حمایت‌های لازم از سازمان‌های مرتبط، رویکرد عقلانی به حل مشکل، شناسایی طرح‌های ناشی از فکری بدیع و ارزش‌گذاری کیفی، عامل پیشبرد ایده است. از دیگر سو، انعطاف‌پذیری مدیران جهت کنترل مشکلات احتمالی یک ضرورت است. سومین مرحله جهت‌دهی ایده به خلاقیت، تحقق این فرآیند می‌باشد که می‌تواند نوعی راهکار برای تولید طرح باشد.

این مراحل شامل مهندسی طرح، در نظر گرفتن ابزارهای جنبی، تولید، استقبال مردمی و اطلاع‌رسانی جمعی است. از آنجا که میزان بالای نوآوری، در کوتاه مدت پاسخگو نیست، این امر برای رشد درازمدت اهمیت بسیار دارد [۱۱]. مرحله‌ای که در راستای فرایند طراحی پروژه لازم به نظر می‌رسد عبارتند از: ایجاد ایده، انتخاب ایده، آزمون و آزمایش ایده‌ای که انتخاب شده است، هماهنگی آن با سبک تولید محصول، تولید محصول، آزمون استراتژی تعیین جایگاه محصول، فراگیر نمودن محصول؛ که مورد آخر با طول عمر محصول و دوره رشد و زوال محصول در ارتباط است. با دقت در این راهکارها، می‌توان ایده‌های جدید و راه‌های بهبود و ارتقاء آن‌ها را در پیوند با معماری معاصر پیدا کرد. آموزه‌های معنوی و باورهای فرهنگی، زیربنای یک معماری ارزشمند و پویا است. معماری گذشته ایران نیز مستقل از معنویت و حکمت نبوده است [۱۲].

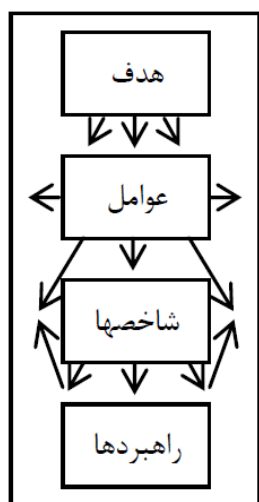
ایران همچون بسیاری دیگر از کشورهای اسلامی، تغییرات عمیقی را از سیستم سنتی به سیستم معاصر یا همان سیستم مدرن زمانه شاهد بوده است [۱۳]. «البته یکی از علل دور شدن معماری معاصر ایران از معماری بومی و سنتی، خواست مخاطبان بوده که دیگر با آن معماری سالخورده سر سازگاری نداشته و طالب معماری نو و فرنگی بودند.» [۱۴]. در مقطعی به ویژه بعد از انقلاب اسلامی لزوم بهره‌گیری از سنت‌ها و ارزش‌های مطرح در معماری بومی اوج گرفته و در برخی موارد نیز موفق بوده است؛ بر اساس حکمت نظری و عملی اسلام، مسلمانان باید در کلیه شئون مادی و معنوی زندگی خود هویت متناسب با فرهنگ و شریعت اسلام داشته باشند [۱۵]. برای داشتن روند تکاملی باید در نظر داشت که «معماری کهن ایران زمین، بدون فرهنگ و ادب مردمانی که خشت و رنگ آن را پایدار داشته‌اند، فهم نمی‌شود» [۱۶].

مطالعات در این زمینه نه به جهت شناخت معماری بومی، بلکه به منظور جستجوی راهبردهایی برای استمرار و تداوم ویژگی‌های مثبت آن پیگیری می‌شود. در جدول شماره ۱ به بخشی از این مزیت‌ها با توجه به اهداف تحقیق اشاره شده است.

ابعاد	مزیت‌های بهره‌گیری از ارزش‌ها و سنت‌های اصیل بومی در تعاملی نو با معماری معاصر
فرهنگی	بازیابی هویت شهرسازی و معماری - بازیابی و باز تعریف وجود خود در درون - پیوند گذشته به حال و تداوم زمانی در آینده - غنای هویت فردی و جمعی افراد - افزایش حس تعلق به مکان - دستیابی به جایگاه ویژه‌ای در عصر جهانی شدن.
تاریخی	توجه به ارزش‌های پایدار مبتنی بر بینش عرفانی و مذهبی هر مرز و بوم - تقویت و ایجاد نشانه‌های شهری و افزایش خوانایی محیط متناسب با هویت فرهنگی، تاریخی و همچنین هویت طبیعی شهر - حفظ و اشاعه هنرهای بومی مرتبط با شهرسازی و معماری - فراهم آوردن زمینه مناسب جهت تکامل و تعالی انسان‌ها - بازپروری و احیاء دوباره فرهنگ‌های ملی همراه با ابداع - توسعه روابط اجتماعی بر مبنای تجلی مظاهر فرهنگ و تمدن و تنظیم جریان حیات مدنی در طرح‌های توسعه شهری - فراهم نمودن زمینه‌های مناسب جهت بهبود ساختار اجتماعی و ایجاد و تقویت سرمایه اجتماعی - تعامل بین فرآیندهای جهانی و محلی.
اقتصادی	فراهم کردن زمینه‌های مناسب جهت تغییر نگرش سودآوری اقتصادی به شهر و معماری، به خصوص در شهرها و بافت‌های تاریخی - افزایش استفاده از مصالح بومی و منابع در دسترس در ساخت و سازها و تأمین رفاه عمومی - افزایش استفاده از انرژی‌های پاک و نیز فناوری‌های جدید در راستای بهبود کیفیت و جلوگیری از هدر رفتن سرمایه.
زیست‌محیطی	انتظام بخشی به مجموعه اقدامات در حال انجام جهت ساماندهی به وضعیت موجود شهرها - حفاظت و صیانت از بناها و بافت‌های فرهنگی و تاریخی و مکاشفه ارزش‌های پنهان آن‌ها - شناسایی و برنامه‌ریزی برای حذف عوامل نامتناسب با ارزش‌های بومی منطقه - برنامه‌دهی، طراحی و نظارت بر اجرای طرح‌های توسعه مبتنی بر تعامل هر چه بیشتر با طبیعت و منظر شهری منطبق بر اصول معماری گذشتگان - تهیه طرح‌های معماری و شهرسازی هماهنگ با ویژگی‌های جمعیتی، اجتماعی و فرهنگی بافت و توجه ویژه به بستر طبیعی - ایجاد تناسب مقیاس کارکردی کاربری‌ها با عنایت به محوریت آن در معماری بومی.

شاخص‌های مرتبط با این عوامل مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. نمونه‌های موردی پژوهش از میان پروژه‌های منتخب جایزه معماری آقاخان به دلیل توجه ویژه آن‌ها به ارزش‌های مطرح در معماری بومی و سعی آن‌ها بر ایجاد تعامل میان آن ارزش‌ها با نیازهای معماری معاصر انتخاب گشته‌اند. از طرفی این پروژه‌ها در مسیر مسابقه و بسته به میزان موفقیت آن‌ها در ایجاد این تعامل توسط کارشناسان مورد داوری قرار گرفته‌اند. همچنین سعی شده تا تنوع مکانی، زمانی، کاربردی و تکنیکی در انتخاب پروژه‌ها در نظر گرفته شود. با توجه به آنچه گفته شد، در طول پژوهش ۲۵ بسته اطلاعاتی از ۲۵ نمونه موردی از پروژه‌های منتخب گردآوری شده که هر کدام خود شامل پاسخ به مسئله طراحی موجود و نظرات داوران راجع به آن بوده است.

طی نخستین دوره نظرات داوران درباره نحوه پاسخگویی معماران به مسئله طراحی و طی دوره دوم به عنوان منبع اصلی پشتیبانی کننده نتایج پژوهش، مطالعه بر فرایند طراحی معماران برنامه‌ریزی شده است.

نمودار ۱. نمایش ساختار سلسله مراتبی

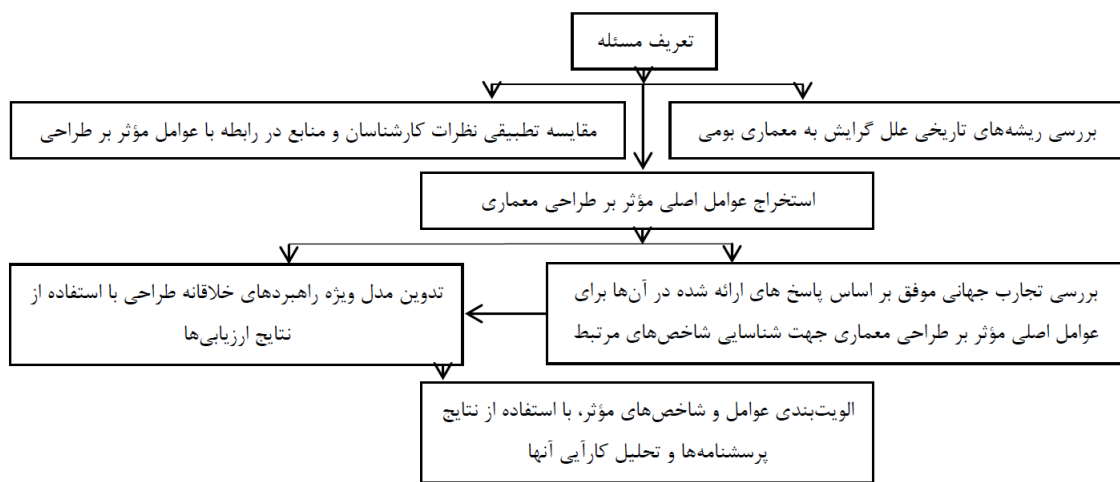
۳- روش و روند پژوهش

روش تحقیق مدنظر این مقاله با توجه به منابع مختلف جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز پژوهش و لزوم تحلیل آن اطلاعات گسترده جهت دستیابی به نتایج مورد نظر، از جمله تحلیل نمونه‌های موردی و نتایج به دست آمده از پرسشنامه‌ها، دو روش کیفی و کمی است؛ چرا که هر یک به نوبه خود حائز اهمیت‌اند و می‌بایست با روشی مؤثر تحلیل گردند. در واقع نمونه‌های موردی به صورت کیفی و اطلاعات پرسشنامه‌ها به صورت کمی تحلیل گشته‌اند. هدف اصلی این مقاله، تدوین مدل ویژه راهبردهای خلاقانه طراحی است که بتوان از آن در مسیر جهت‌دهی صحیح به معماری معاصر بهره جست. با توجه به ابعاد متنوع موضوع، که در تأثیر متقابل با یکدیگرند، از روش فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP)^۷ برای این مسئله استفاده شده است. این تکنیک، فرایند مدل کردن یک مسئله با جنبه‌های متفاوت را در قالبی سلسله مراتبی فراهم می‌کند. همچنین این امکان را می‌دهد تا بتوان معیارهای کمی و کیفی مسئله را مورد بررسی قرار داد. در این تحقیق در قسمت بالای ساختار سلسله مراتبی، هدف اصلی پژوهش قرار دارد و ابعاد کلی مرتبط با طراحی به عنوان عوامل اصلی مؤثر بر طراحی در سطح بعدی و سپس شاخص‌های مرتبط با آن عوامل و در نهایت راهبردهای مؤثری که به منظور توسعه هدف اصلی تبیین می‌شوند، جای دارند. جهت تدوین این مدل، پس از بررسی سوابق موضوع با استفاده از ابزار کتابخانه‌ای و تدوین هدف پژوهش، عوامل مؤثر بر طراحی معماری از نگاه نظریه‌پردازان گوناگون و اساتید دانشگاه، کارشناسان مربوطه و جامعه مهندسان مشاور شناسایی شده و در ادامه پس از مقایسه تطبیقی نظرات گوناگون افراد و منابع در این زمینه عوامل اصلی در قالب نموداری ارائه شده‌اند. حاصل کار تعیین ۱۰ عامل اصلی است که لازمه جهت‌دهی درست به معماری معاصر با در نظر گرفتن شرایط گذشته، حال و آینده است. سپس بر اساس عوامل مذکور، تجارب موفق جهانی در زمینه اهداف تحقیق، در رابطه با پاسخ‌های ارائه شده به عوامل اصلی مطرح شده، جهت شناسایی

با بررسی مراحل تولد، تثبیت و پرورش ایده و تحلیل همه‌جانبه نمونه‌های موردی در زمینه‌های کالبدی، کارکردی و معنایی، پاسخ‌های ارائه شده برای موقعیت‌های طراحی مذکور، مورد مطالعه قرار گرفته و سپس گزاره‌های کلیدی این مطالعه در کنار یکدیگر قرار داده شده‌اند تا از تحلیل مجموعه آن‌ها مفاهیم مشترک و در نتیجه شاخص‌های مرتبط با عوامل اصلی بیرون کشیده شود. تحلیل اطلاعات بدست آمده از پاسخ‌های معماران، به ترتیب با استخراج شاخص‌های کلیدی، محوربندی شاخص‌ها و گزینش مفاهیم و شاخص‌های مشترک انجام شده است. در ابتدا برای هر عامل جدولی مجزا طراحی شده تا پاسخ‌های ارائه شده به آن در سطری از جدول گنجانده شود. بدین ترتیب امکان مقایسه همزمان پاسخ‌ها و استخراج مفاهیم مشترک آن‌ها در این دسته‌بندی به

وجود آمده است؛ این فرایند رفت و برگشتی، چندین بار از اول تا آخر تکرار شده تا در نهایت روابطی در میان پاسخ‌های معماران با یکدیگر کشف و دسته‌بندی گردد.

در نهایت با بحث و تبادل نظر در مورد دسته‌بندی‌ها و موضوعات به دست آمده و مقایسه آن‌ها با نظرات داوران توافق مشترکی حاصل و نتیجه‌ای تثبیت گشته که شاخص‌ها را نشان می‌دهد. سپس بر اساس نتایج حاصل از بخش تجارب جهانی، که در قالب شاخص‌های اختصاصی برای عوامل اصلی مطرح شده، مدل ویژه راهبردهای خلاقانه طراحی در راستای اهداف و زمینه‌های تحقیق ارائه گشته است. در ادامه با استفاده از مدل مذکور برای الویت‌بندی عوامل و شاخص‌های مؤثر از پرسشنامه‌های هدفدار استفاده شده است. نمودار ۲ فرایند پژوهش را نشان می‌دهد.

نمودار ۲. فرایند پژوهش

جامعه آماری پرسشنامه‌ها به گونه‌ای انتخاب شده که گروه‌های سنی ۳۰ تا ۵۰ سال و گروه‌های جنسی متفاوت را در برگیرد. تمرکز پرسشنامه بر روی افرادی بوده که بر اساس منابع موجود، مطالعاتی در این زمینه داشته‌اند. در نهایت با تلفیق نظرات کارشناسان، چک لیست-های ارزیابی، نمونه‌های موردی و نتایج پرسشنامه‌ها، نقاط قوت و ضعف هر کدام از عوامل و شاخص‌ها مورد تحلیل قرار گرفته و پس از تهیه ماتریس‌های جداگانه برای هر کدام از عوامل و زیرمجموعه‌های مربوطه، به مقایسه دو به دو هر کدام از آن‌ها در هر زیر گروه پرداخته شده است. به منظور الویت بندی در هر محور به روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) از نرم افزار Expert Choice استفاده شده است. ابتدا الویت‌بندی عوامل و شاخص‌ها در هر کدام از محورها مشخص شده و سپس برای سنتز (تلفیق) و نتیجه‌گیری بر اساس تحلیل کارایی هر یک از شاخص‌ها نسبت به هم در مسیر هدف اصلی، از ماتریس‌های مربوطه استفاده شده است. در ابتدا برای تعیین عوامل اصلی مؤثر بر طراحی، از منابع مختلف و استفاده از نظرات ۱۰ کارشناس علاقه‌مند به موضوع شامل سه عضو هیأت علمی معماری و ۳ دانشجوی دکترای معماری، ۳ کارشناس معماری در مهندسی مشاور و ۱ کارشناس ارشد مطالعات معماری ایران، بهره گرفته شده است. سپس برای اولویت‌بندی عوامل

اصلی و شاخص‌های به دست آمده از تحلیل نمونه‌های موردی، پرسشنامه‌های طراحی و میان ۱۰۲ نفر از کارشناسان معماری قرار داده شده است. بعد از اولویت‌بندی محورهای اصلی جهت اولویت‌بندی اقدامات در هر زیر گروه از طریق تشکیل ماتریس‌های مربوطه، از ۳۰ کارشناس کمک گرفته شده است.

۴- مطالعات پایه‌ای: شناسایی عوامل اصلی مؤثر بر طراحی

معماری

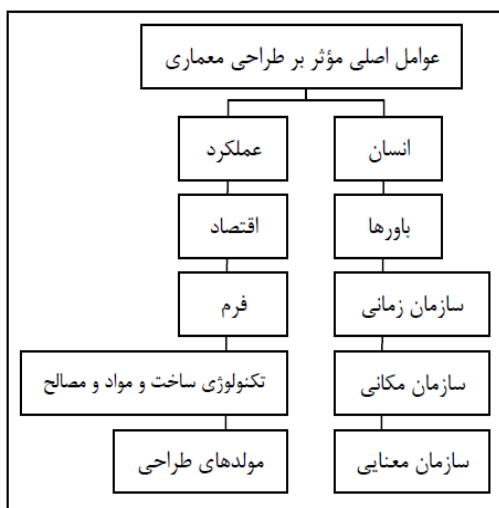
عوامل مؤثر بر طراحی معماری را در ادبیاتی که حاصل حدود شش دهه پژوهش در طراحی است می‌توان ردیابی کرد [۱۷، ۱۸، ۱۹]. سلسله پژوهش‌های یاد شده بر اساس چارچوب‌های ذهنی و نیز اتخاذ روش‌های گوناگون به انجام رسیده است؛ از تأمل و نظریه‌پردازی گرفته تا مصاحبه با طراحان و نیز ثبت و تجزیه و تحلیل پروتکل‌های طراحی و روش‌های کیفی و کمی دیگر [۲۰]. آنچه امروزه بیشتر مورد توجه طراحی پژوهان قرار گرفته و به نظر می‌رسد واقعیت رویداد پیچیده‌ای چون طراحی را بهتر می‌تواند بازنمایی کند، تمرکز پژوهش روی طراحان خبره و خبرگی در طراحی است [۲۱]. طراحی معماری توأم با کیفیت‌های زیبایی، هندسی، عاطفی، نیروی معنوی و روحانی، رضایتمندی اندیشمندان، سازه سالم، برنامه‌ریزی ساده، ماندگاری، آراستگی، پویایی، تناسب و

مقیاس خوب و همبستگی با سنت‌های پیشین است [۲۲]. جین دارکی^۸ معتقد است که طراحان قبل از تجزیه و تحلیل مسئله و یا تهیه فهرستی بیرونی از عواملی که باید مدنظر قرار گیرند، هدف معین یا مجموعه کوچکی از اهداف را تعیین می‌کنند که موجب تقلیل راه‌حل‌های ممکن به تعدادی راه‌حل‌های مدیریت‌پذیر از نظر ذهنی می‌شوند. این اهداف کلی که وی با عنوان «ایده‌های اولیه» از آن‌ها یاد می‌کند، سپس باعث به وجود آمدن یک راه‌حل طراحی یا حدس می‌شوند. این حدس یا راه‌حل پیشنهاد شده تعبیری دیگر از طرح‌نامه می‌باشد که به عقیده دارکی خواسته‌ها و نیازهای مسئله نیز در آن مدنظر قرار گرفته است. اهداف کلی پیش از طرح‌نامه در فرایند طراحی حضور می‌یابند و به نظر دارکی به عنوان نقاط آغاز توسعه و پرورش طرح‌نامه کار می‌کنند. البته لزومی ندارد اهداف کلی صرفاً معطوف به راه‌حل‌های ممکن برای طراح باشد و گاهی روابط توصیف‌کننده موقعیت طراحی نیز می‌تواند نقش ایده اولیه را ایفا کند [۲۳]. مراحل برنامه‌دهی در معماری را می‌توان در شش دسته‌بندی انجام گرفته توسط چری و پترونیس^۹ مشاهده کرد: تحقیق در مورد گونه پروژه، جمع‌آوری اطلاعات (نمونه‌ها، منابع، استانداردها، محدودیت‌ها، غیره)، معرفی اهداف و راهبردها، دسته‌بندی اطلاعات (نظم دادن، تعریف محورها و معیارها) جهت تعیین اهداف کارفرما، فرم، عملکرد، اقتصاد، زمان، و مدیریت پروژه؛ جمع‌آوری اطلاعات مربوط، آنالیز و تحلیل اطلاعات مربوط به استفاده‌کنندگان، تجهیزات، معیارها، تمهیدات استفاده از انرژی، سایت؛ شناسایی سیاست‌ها، تعیین سیاست‌های مربوط به پروژه (متمرکز، پراکنده، انعطاف‌پذیری، جریان، اولویت‌ها، سطوح دسترسی)؛ تعیین ضروریات کمی، نتیجه‌گیری از اطلاعات در خصوص مواردی چون هزینه، مساحت، برنامه؛ جمع‌بندی برنامه، نوشتن و مستندسازی برنامه و اخذ تأیید طرفین و تهیه مدارک برنامه [۱۰]. منابع ایده‌ها، در ادبیات طراحی پژوهی، اکثراً از قبیل پژوهش‌های دیگر و یا با توجه به تجربه خود طراحی پژوهان استخراج شده است. به طور مثال شاید بتوان از یافته‌های رستریو و کریستیانس، مسئله طراحی و راه‌حل‌های موجود در ذهن طراح را به عنوان دو منبع ایده‌های اولیه نتیجه گرفت و یا به دسته‌بندی سه‌گانه لائوسون برای منابع ایده‌های اولیه متشکل از برنامه طرح، قیود بیرونی مثل سایت و اصول راهنمای طراح اشاره کرد. لائوسون، کارفرما، استفاده‌کننده، قانونگذار و طراح را به عنوان چهار مولد اصلی مسئله طراحی مطرح کرده و توضیح می‌دهد که هر یک با محدودیت‌هایی که بر مسئله اعمال می‌کنند به نوعی به تعریف مسئله کمک می‌کنند [۲۴].

پنا^{۱۰} در کتاب خود موضوع‌های طراحی را به چهار دسته تقسیم می‌کند: فرم، عملکرد، اقتصاد و زمان [۲۵]. پالمیر^{۱۱} موضوع‌های طراحی را به سه دسته تقسیم می‌کند: عوامل انسانی، عوامل کالبدی و عوامل خارجی [۲۶]. وایت^{۱۲} فهرستی از وقایعی را که می‌بایست در مورد زمینه موجود بررسی شوند، مطرح و از این دسته‌بندی‌ها استفاده می‌کند: پروژه‌های مشابه، کارفرما، مسائل مالی، ضوابط و آیین‌نامه‌ها، برنامه‌ریزی توسط سازمان‌های مربوطه، عملکرد، سایت، آب و هوا و رشد و تغییر [۲۷]. در این بین، الگوی برنامه‌دهی موضوع-محور که توسط دورک معرفی شده

است، به عنوان جامع‌ترین الگو مطرح می‌باشد.

دورک موضوع طراحی را در دو وضعیت موجود و آتی مطرح می‌کند. در وضعیت موجود، موضوع‌های طراحی به عنوان دسته‌بندی‌هایی برای جستجوی اطلاعات مورد استفاده قرار می‌گیرند، و در وضعیت آتی، به عنوان عناوینی برای بررسی و خلق اهداف، ضروریات عملکردی، و کانسپت‌ها کارآمد می‌باشند. برای شناخت بهتر الگوی مزبور، بررسی‌های برنامه‌دهی را می‌توان به دو بخش اصلی تقسیم کرد. تحلیل وضعیت موجود، شامل زمین‌های است که طرح باید در آن جای گیرد و شامل تحلیل سایت، مشخصات استفاده‌کننده، ضوابط و آیین‌نامه‌ها، محدودیت‌ها و اقلیم می‌باشد؛ پیش‌بینی وضعیت آتی، شامل مجموعه‌ای از معیارهایی است که طرح موفق باید دارا باشد. این موارد شامل مأموریت و موضوع پروژه، اهداف، ضروریات عملکردی و شکل‌گیری کانسپت‌ها است. مدارک برنامه که مأموریت (مقصود) پروژه را بیان می‌کنند، شامل اطلاعات واقعی مربوط به پروژه‌اند و تمام تصمیمات مربوط به گستره و جهت‌گیری پروژه را معرفی می‌کنند [۲۸]. شناخت ضمیر خودآگاه و ناخودآگاه معمار و مخاطبان، مؤلفه مهمی جهت خواندن معماری شده است [۲۹]. مسئله طراحی در حالت کلی می‌تواند مواردی همانند الزامات طراحی، نیازها و خواسته‌های طراحی، بستر طراحی و موقعیت آن و بسیاری از موارد دیگر را دربرگیرد. طراح هم از طریق تجربیات، دانسته‌های علمی، پیش‌زمینه‌های ذهنی، باورها و خلاقیت خویش در این زمینه تأثیرگذار است. خلاقیت می‌تواند جان تازه‌ای به روح طراحی ببخشد که بدون آن رسیدن به مقصود دشوار خواهد بود [۳۰]. اما با نگاهی موشکافانه‌تر در راستای اهداف تحقیق حاضر، باید عوامل اصلی مؤثر بر طراحی کمی دقیق‌تر و در عین حال واضح‌تر بیان شوند؛ مثلاً یکی از ارکان فراموش شده در معماری نوگرا، مقوله معنا است که می‌تواند از اجرای ارکان سه‌گانه کارآیی، زیبایی و پایداری محقق شود [۳۱].

نمودار ۳. عوامل مؤثر بر طراحی معماری بر مبنای مطالعات

عوامل اصلی حاصل شده در دستیابی به شاخص‌های مورد نظر تحقیق بسیار تأثیرگذارند. عوامل اصلی مؤثر بر طراحی معماری در این

پژوهش از نگاه نظریه‌پردازان گوناگون و اساتید دانشگاه، کارشناسان مربوطه و جامعه مهندسان مشاور با تدابیر گوناگون مصاحبه با افراد، مطالعه پروژه‌ها و منابع مربوط و تحلیل کیفی آن‌ها شناسایی شده و در ادامه پس از مقایسه تطبیقی نظرات گوناگون افراد و منابع در این زمینه، عوامل اصلی مؤثر بر طراحی معماری در قالب نمودار شماره ۳ ارائه شده است. تحلیل عملکردهای معماران در نمونه‌های موردی که در ادامه آمده، نشان می‌دهد که هر کدام از آن‌ها در عین توجه به تمامی عوامل اصلی بر برخی از آن‌ها بیشتر تمرکز کرده و ایده‌های خود را از خلال چنین توجهی یافته‌اند.

۴- مطالعات موردی: شناسایی شاخص‌های مؤثر

چگونگی پرداختن به وجوه، خصلت‌ها و ویژگی‌های ارزش‌ها و سنت‌های مطرح در معماری گذشته، جهت حضور در معماری معاصر، همواره دغدغه اصلی طراحان و معماران بوده و دیدگاه‌های متفاوتی نسبت به این موضوع مطرح شده و همواره این پرسش را بیان کرده است که چگونه این ارزش‌ها و سنت‌ها می‌توانند یک پدیده مؤلف در معماری امروز جوامع باشد؟ البته گستردگی و اهمیت موضوع به گونه‌ای است که تنها در یک مقاله نمی‌توان به تمام ابعاد و جوانب این موضوع پرداخت؛ به همین جهت با توجه به ادبیات موضوع و دیدگاه نگارندگان، در این نوشتار به بررسی و تحلیل کیفی تعدادی از پروژه‌های منتخب جایزه معماری آقاخان در رابطه با چگونگی حضور ارزش‌ها و سنت‌های مذکور در معماری معاصر پرداخته شده است. در واقع آنچه مورد بررسی است شناخت شاخص‌های مؤثر در رابطه با عوامل اصلی است. از اینرو ۲۵ نمونه موردی از پروژه‌هایی که از سال ۱۹۸۰ تا کنون در این مسابقه منتخب بوده‌اند، بسته به جامعیت آن‌ها و انطباقشان با نیازهای روز انتخاب گشته‌اند. همانطور که قبلاً هم گفته شد پروژه‌های منتخب این مسابقه در پاسخ به عوامل اصلی مطرح در طراحی، در ایجاد تعاملی خلاقانه با ارزش‌های پایدار بومی در مسیر توسعه، موفق عمل نموده و به این منظور شناخته شده‌اند. در انتخاب پروژه‌ها سعی گشته تنوع در نوع، مکان، بازه زمانی و کاربری آن‌ها در نظر گرفته شود. همچنین از طرفی این پروژه‌ها در کشورهایی قرار دارند که بیشتر جمعیت آن‌ها را مسلمانان تشکیل می‌دهند. به این ترتیب نتایج حاصل شده جهت کاربرد در کشورمان ایران نیز حائز اهمیت خواهند بود. نمونه‌های موردی بر اساس عوامل اصلی مندرج در نمودار شماره ۳، در هشت گروه کاربری و در قالب جدول شماره ۲، به صورت کیفی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند که به علت محدودیت حجم مقاله به ذکر نام تمام پروژه‌ها و ارائه تحلیل یک مورد از هر کاربری به عنوان نمونه در جدول مذکور اکتفا شده است. در واقع با مطالعه و تحلیل پاسخ‌های ارائه شده توسط معماران، بررسی نظرات داوران و مطالعه روند طراحی پروژه‌ها در منابع موجود، تمام اطلاعات به دست آمده در قالب پاسخ‌های مربوطه به هر کدام از عوامل اصلی طبقه‌بندی شده‌اند تا با مقایسه تحلیلی آن‌ها شاخص‌های کلیدی شناسایی گردند. لازم به ذکر است که روند نشان داده شده در این جدول برای تحلیل تمامی پروژه‌ها انجام گشته است.

تحلیل نمونه‌های موردی شاخص‌های متفاوتی را در پاسخ به عوامل اصلی مؤثر بر طراحی در راستای اهداف تحقیق معرفی می‌کند. در جدول شماره ۲ تحلیل‌های مربوط به یک نمونه از هر کاربری به طور موردی آورده شده که در زیر به مهم‌ترین آن‌ها اشاره شده است. با توجه به نتایج، در رابطه با عامل "انسان"، در کاربری آموزشی، طراحی مکانی متناسب با نیازها و روحیات کودکان با توجه به محدوده سنی آن‌ها، در کاربری اقامتی، رعایت اصول همسایگی، نیازهای حال و آینده یک خانه و در کاربری تفریحی، توریستی و چند منظوره، تشویق برای داشتن تجربه‌های محیطی و فضایی، درک تعادل و آرامش، توجه به موقعیت اجتماعی- فرهنگی کاربران بنا و شخصیت میزبان مسلمان به کار برده شده که در سه شاخص مؤثر "نیازها و خواسته‌ها- روابط و رفتارها- هویت" جمع‌بندی گشته است. در رابطه با عامل "باور"، در کاربری فرهنگی، استفاده از درختان زیتون به نشانه صلح و کتابخانه جدید به عنوان پنجره دنیا به مصر و پنجره مصر به دنیا، در کاربری اقامتی، ابداعی برای غنای فردی و جمعی پروژه (هویت مستقل در عین هویت جمعی) و تحقق معنای خانه و در کاربری تفریحی، توریستی و چند منظوره، طراحی درونگرا برگرفته از الگوهای گذشته، استفاده از سکوت لایتناهی در طراحی همانند طبیعت موجود و ایجاد بهشتی در کویر، به کار برده شده که به طور کلی در سه شاخص مؤثر "اعتقادات، گرایشات، آرمان‌ها" آمده است.

در رابطه با عامل "سازمان زمانی"، در کاربری فرهنگی، صفحه‌ای شیدار که در حالت فرورفتگی به زمین، وابستگی به هویت و بوم، در حالت اوج، جهشی به آینده و در هنگام رد شدن از سطح زمین زمان حال را نشان می‌دهد، به کار برده شده که در سه شاخص مؤثر "گذشته، حال، آینده" جمع‌بندی گشته است. در رابطه با عامل "سازمان مکانی"، در کاربری تفریحی، توریستی و چند منظوره، طراحی ارگانیک مانند طبیعت طرح و هماهنگی با آن و در کاربری درمانی، طراحی یک حالت تصادفی غنی از مقیاسها و پلانها در پاسخ به حالت جنگلی منطقه، به کار برده شده که در سه شاخص مؤثر "مکان جغرافیایی- مکان اجتماعی- مکان معماری" آمده است. در رابطه با عامل "سازمان معنایی"، در کاربری آموزشی، ایجاد نمایی دکوراتیو و رنگی در مجموعه و در کاربری اداری ترکیب هندسه و عناصر معمارانه شهر اسلامی، خانه‌های سنتی و بازار شرقی، با یک شیوه معاصر فرم و مصالح، به کار برده شده که در سه شاخص مؤثر "فرهنگ- تاریخ، وقایع و عناصر آن- احساسات، ادراکات و تجربیات" جمع‌بندی گشته است. در رابطه با عامل "عملکرد"، در کاربری اقامتی رعایت اصول همسایگی، چشم‌انداز و غیره جهت سازماندهی روابط آتی در مجموعه و در کاربری درمانی تعریف دسترسی‌های سلسله مراتبی برای رسیدن به فضاهای کلی و جزئی‌تر، به کار برده شده که در سه شاخص مؤثر "مردم- فعالیت‌ها- ارتباطات" آمده است. در رابطه با عامل "اقتصاد"، در کاربری اداری، استفاده از حیاط‌های داخلی جهت انعطاف‌پذیری و کاهش هزینه‌های زمان مصرف، در کاربری اقامتی، بهره‌گیری از استادکاران محلی آشنا به سیستم جهت صرفه اقتصادی و

باز گنبددار و طاقدار، در کاربری فرهنگی، ایجاد شیب در جداره بنا با استفاده از ایده اهرام، در کاربری شهری، استفاده از الگوی بازار، میدان، آبادی‌های گذشته و ایجاد تنوع رایج در معماری معاصر مانند تنوع بناهایی کوتاه و حیاطها و تنوع فضاهای باز و در کاربری درمانی، استفاده از مدول مدور و گنبدی برای طراحی فضاها، به کار برده شده که در سه شاخص مؤثر "محیط- نوع و گونه اثر- کیفیات و کمیات" جمع‌بندی گشته است.

در کاربری درمانی، طراحی یک الحاقیه کم هزینه برای بیمارستان محلی منطقه و هزینه گذاشتن با زمان برای تکمیل آگهانه پروژه به کار برده شده که در سه شاخص مؤثر "بودجه اولیه- هزینه‌های اجرایی- هزینه چرخه زندگی" آمده است. در رابطه با عامل "فرم"، در کاربری اداری، شکل دهی به سایت مثلثی شکل بنا با طراحی ویژه پلان معماری با ۹ حیاط، در کاربری تجاری، طراحی فشرده و ایجاد چشم-انداز در کل بنا با شبکه راست گوشه و طراحی غرفه‌هایی با فضاهای

جدول ۲: بررسی نمونه‌های جهانی موفق بر اساس عوامل مؤثر بر طراحی و معرفی پاسخ‌های متناسب با هر یک از آن عوامل (در جدول زیر به علت محدودیت به چند مورد از تحلیل‌ها به عنوان نمونه اشاره شده است)

1-Petronas University of Technology (Tronoh, Malaysia)	2-Turkish Historical Society(Ankara, Turkey)	3- Olbia Social Center (Antalya, Turkey)		
<p>4-Hand-Made School (Rudrapur, Bangladesh)</p> <p>انسان: توجه به آسایش اقلیمی- طراحی مکانی متناسب با نیازها و روحیات کودکان با توجه به محدوده سنی آنها (۶-۱۰ سال). سازمان مکانی: توجه به ویژگیهای اقلیمی و جغرافیایی منطقه- توجه به خانه‌های کشاورزان و استفاده از مصالح مشابه خانه آنان (بامبو، گل، نی، پوشال) برای همرنگی با زمینه. / سازمان معنایی: توجه به فرهنگ خانه‌سازی کشاورزان موجود در منطقه- ایجاد نمایی دکوراتیو و رنگی در مجموعه. / عملکرد: جاگذاری مناسب بازشوها برای ایجاد کوران و دریافت نور لازم- طراحی بنایی پایدار و سازگار با محیط زیست- طراحی مکانی متناسب با کارکرد، نیازها و روحیات کودکان با توجه به محدوده سنی. / اقتصاد: استفاده از مصالح بومی، اصول مهندسی ساده، صرفه جویی در انرژی (چراغهای ذخیره انرژی) و غیره جهت کاهش هزینه ساخت و ساز برای رفاه مردم فقیر منطقه. / فرم: ساخت بنا و محوطه هماهنگ با درختان و پوشش گیاهی موجود در سایت جهت همرنگی با زمینه- ایجاد بنایی دلشاد کننده در بیابان. / تکنولوژی ساخت و مواد و مصالح: استفاده از مصالح بومی و دانش خودآموخته ساخت و ساز مانند دیوارکلفت گلی، گیاه بامبو و سقف پوشالی شیبدار برای عایق حرارتی. / مولدهای طراحی: بنایی با مفهوم درخششی از نور- استفاده بیشتر از روشهای سنتی پایدار- توجه به حضور رنگ.</p>	<p>انسان: توجه به هویت انسان با بهره‌گیری از سنت منطقه- توجه به مسائل امنیتی- توجه به خوانایی فضایی. / بازر: انعکاس فرهنگ اسلامی در جریان فرهنگ جهانی- پاسخ به کارکردهای دنیای مدرن با تفسیر سنت اسلامی از معماری. / سازمان معنایی: ترکیب عناصر معمارانه و تاریخی (شهر اسلامی، خانه‌های سنتی، بازار شرقی) با یک شیوه معاصر فرم و مصالح جهت ایجاد تداوم تاریخی از طریق جزئیات معمارانه- استفاده از هندسه و سلسله مراتب موجود در فضاهای معماری اسلامی گذشته. / عملکرد: طراحی ۹ حیاط با سه حالت کلی (مقاطع، دارای حوض آب، فواره‌دار) در بنا و جایابی و گروه‌بندی فضاهای دیگر با توجه به آنها- توجه به کیفیت و کمیت نور و سایه در فضا. / فرم: شکل‌دهی به سایت مثلثی شکل بنا با طراحی ویژه پلان معماری با ۹ حیاط- استفاده از مفاهیم و ویژگیهای معماری خانه‌های اسلامی مانند تقابل فضای درون با بیرون، گمنامی نما جهت عدم نمایش قدرت و ثروت، نمایش طرح بندی خانه‌ها از طریق حیاط و نحوه جهت گیری اتاق‌ها (طراحی لابی مثلثی شکل در مرکز با فضاهای چهارگوش گنبددار با خاصیت جهت یابی و راهروهای طاقدار جهت دسترسی به سایر فضاها با فرم هندسی)، نمایش رتبه اجتماعی بنا با داخل خانه از طریق تقسیمات و دکوراسیون، رعایت سلسله مراتب دسترسی، ورودی قرینه بنا و فضاهای قابل دسترس عموم مردم در کنار آن- استفاده از ایده شهر سنتی اسلامی- استفاده از ایده بازار سنتی. / تکنولوژی ساخت و مواد و مصالح: استفاده از فناوری دیوار دوجداره جهت داشتن آب و هوای مناسب داخلی- استفاده از صفحات گچی و سازه فلزی تیر و ستونی جهت افزایش انعطاف پذیری در بنا. / اقتصاد: استفاده از فناوری‌های نو و حیاط‌های داخلی جهت انعطاف‌پذیری و کاهش هزینه‌های زمان مصرف. / مولدهای طراحی: استفاده از مفاهیم و ویژگیهای معماری خانه‌های اسلامی- استفاده از ایده شهر و بازار سنتی اسلامی.</p>	<p>انسان: ایجاد رضایت عمومی- ایجاد امنیت بیشتر مانند قفل برای غرفه‌هایی با فروشنده زن جهت اقامت در شب- ایجاد آسایش اقلیمی. / سازمان مکانی: قرارگیری در سایت بازار مرکزی و محدودیت حفظ محل انباردارها، برخی بازارها و تعداد انباریها- توجه به بهبود بافت شهری. / سازمان معنایی: استفاده از مصالح و شیوه ساخت و ساز بومی برای ایجاد حس تعلق به مکان. / عملکرد: استفاده از مصالح و شیوه ساخت و ساز بومی برای پاسخ به شرایط اقلیمی و امکان تهیه و سایه بوسیله شبکه‌ها و سایبانها- ایجاد بازاری بسیار فشرده با حداکثر تعداد مغازه- استفاده ابداعی از دربهای بالارونده مغازه‌ها جهت ایجاد سایبان در زمان فعال بنا. / اقتصاد: استفاده از مصالح نیروی کار بومی برای خودکفایی و حداکثر تعداد مغازه. / فرم: طراحی فشرده- ایجاد چشم‌انداز در بنا با شبکه راست گوشه و طراحی غرفه‌هایی با فضاهای باز گنبددار و طاقدار- طراحی بسیار ساده و منظم با یک شبکه راست گوشه در دو ردیف فروشگاههای شرقی- غربی در عرض جهت مشخص نمودن کوچه‌های بازار و فروشگاههای شمالی-جنوبی در طول جهت مشخص نمودن محلهای تجمع کوچک. / تکنولوژی ساخت و مواد و مصالح: استفاده از مصالح (بلوک فشرده خاک) و شیوه ساخت و ساز (قوس و طاق) بومی- استفاده از ورق فلزی موجدار برای کاهش آسیب پذیری سقف گلی و ایجاد یک فضای حفاصل بین گنبد و ورق جهت تهیه- استفاده از بلوکهای گلی در اشکال متفاوت به عنوان مدول. / مولدهای طراحی: برخورد دوگانه در مقیاس شهری (کمک و بهبود بافت شهری و تقویت کسب و کار تجاری همسایگی) و در سطح ساخت و ساز (استفاده ابداعی از بلوکهای گلی با حداکثر توان جهت ابراز زیبایی و پتانسیل محیطی).</p>		
<p>1- Menara Mesiniaga (Selangor Darul Ehsan, Malaysia)</p>	<p>2- Petronas Office Towers (Kuala Lumpur, Malaysia)</p>	<p>3-Vidhan Bhavan (Bhopal, India)</p>	<p>4-National Assembly Building (Dhaka, Bangladesh (South Asia))</p>	
<p>5- Ministry of Foreign Affair (Riyadh, Saudi Arabia(Arabia Peninsula))</p> 	<p>1-Central Market (Koudougou, Burkina Faso)</p> 	<p>کاربری آموزشی</p>	<p>کاربری اداری</p>	<p>کاربری تجاری</p>

1-Agricultural Training Center
(Nianing, Senegal)

2- Madinat al-Zahra
Museum(Cordoba, Spain)

3- Nubian Museum
(Aswan, Egypt)

4- Alhamra ArtsCouncil
(Lahore, Pakistan)

5- Bibliotheca Alexandrina
(Alexandria, E gypt)

انسان: پاسخ به نیازهای استفاده‌کنندگان در رابطه با معنا- استفاده از نور طبیعی و ایجاد آرامش با کنترل نور، باد و صدا با سیستم هوشمند BMS- اشاره به حضور انسان در راهرو زمان. / **باور:** تلاش جهت کسب نام چهارمین هرم- استفاده از درختان زیتون به نشانه صلح و درختان پایبوس جهت یادآوری گیاهان و کشاورزی گذشته- طراحی بنایی جهت حفظ آن منطقه به عنوان مرکزی جهانی برای یادگیری- کتابخانه جدید به عنوان پنجره دنیا به مصر و پنجره مصر به دنیا- کتابخانه‌ای برای عصر جدید دیجیتال برای یادگیری و گفتگو. / **سازمان زمانی:** تدارکات پروژه برای آنچه بوده، هست و خواهد بود با توجه به فناوریهای نو در ساخت برای ادامه راه توسعه- استفاده از صفحه ای شیبدار که از یک طرف در زمین فرو رفته (وابستگی به هویت و بوم)، از طرف دیگر شیب اوج گرفته است (جهشی به آینده) و در هنگام رد شدن از سطح زمین زمان حال را نشان می دهد. / **سازمان مکانی:** توجه به منطقه طرح به عنوان مرکز علم و تجارت در گذشته و اکنون- شیب به سمت دریا به علت همجواری سایت با ساحل دریا- رعایت تمام ویژگیها و الزامات یک طرح ملی. / **سازمان معنایی:** احترام به معماری بومی از لحاظ ارتفاع و خط آسمان- استفاده از فرم و شکل اهرام- توجه به احیاء نقش و روح کتابخانه قدیمی شهر که مرکزی جهانی برای یادگیری و تجارت بوده و صدها هزار کتیبه با زبانهای مختلف در آنجا بوده است- بازگرداندن شکوه گذشته شهر با فضیلت و مزیت کتابخانه- استفاده از پیکره نگاری جهت اشاره به حضور انسان در راهرو زمان. / **عملکرد:** طراحی فضاهای بنا (کتابخانه، تالار، موزه، نمایشگاه و غیره) با توجه به استانداردها- پاسخ به محدودیتهای فیزیکی و ایجاد مرکزیت در بنا جهت سودمندی آن- انعطاف پذیری در فضاهای داخلی. / **فرم:** ایجاد شیب در جداره بنا با استفاده از ایده اهرام- استفاده از سنگهای کنده کاری شده قدیمی در نما جهت کسب نام چهارمین هرم- فشردگی در طرح جهت کاستن حرکت در کتابخانه- ایجاد سطح شیبدار و فضای باز به دلیل توجه به زمان گذشته، حال و آینده و پیوند آن‌ها به هم. / **تکنولوژی ساخت و مواد و مصالح:** استفاده از سازه نواورانه با فناوری رایانه در طراحی سازه به علت طرح بنا و مشکلات ساختاری نزدیکی به رودخانه. / **مولدهای طراحی:** بنا به عنوان لحظه ای ثابت در زمان - پیوند گذشته به حال و آینده با طراحی یک فضای باز و فرم شیبدار.

1-Residence Andalous
(Sousse, Tunisia)

2-SOS Children's Village (Aqaba, Jordan)

3-Aranya Community Housing
(Indore, India (South Asia))

4-Demir Holiday Village
(Bodrum, Turkey (Asia))

انسان: رعایت اصول همسایگی، نیازهای حال و آینده یک خانه، صمیمیت، چشم انداز و غیره- توجه به ایجاد تنوع در مجموعه برای افراد مختلف- توجه به هویت افراد با رجوع به گذشته آنان. / **باور:** ابدایی برای غنای فردی و جمعی پروژه(هویت مستقل در عین هویت جمعی)- تحقق معنای خانه. / **سازمان مکانی:** رجوع به معماری بومی منطقه- توجه به محیط ساخته شده و طبیعت موجود. / **سازمان معنایی:** استفاده از مصالح بومی و حفظ بافت سنگ در نمای ظاهری جهت رجوع به معماری گذشتگان- اجرا کردن ادبیات فرهنگی با رجوع به معماری بومی و استادکاران محلی آشنا به سیستم- رجوع به معماری بومی منطقه (ترکیبی از معماری اسلامی شمال آفریقا و فرهنگ عثمانی) و استفاده از عناصر معماری مسکونی اسلامی. / **عملکرد:** تفاوت در ارتفاع، جای بازشوها و همسایگی‌ها بسته به نیاز- قوانین مربوط به واحدهای مسکونی، فواصل آنها، تعداد آنها در هر باغ، ارتفاع و تعداد طبقات آنها- طراحی با تنوع مترژ و ایجاد نوعی انعطاف پذیری در طراحی جهت رعایت انواع قوانین- رعایت اصول همسایگی، چشم انداز و غیره جهت سازماندهی روابط آتی در مجموعه. / **اقتصاد:** بهره‌گیری از استادکاران محلی آشنا به سیستم جهت صرفه اقتصادی. / **فرم:** تفاوت در ارتفاع، جای بازشوها، همسایگی‌ها بسته به توپوگرافی، چشم انداز، فضاهای سبز و نیاز صحنه- طراحی یک مجموعه آپارتمانی افقی جهت رعایت الزامات ارتفاع. / **تکنولوژی ساخت و مواد و مصالح:** استفاده از عناصر معماری مسکونی اسلامی- بهره وری استفاده از مصالح بومی با تکنیکهای جدید (دیوارهای سنگی بنایی ۵۰ سانتیمتری و اتصال آنها با عناصر افقی بتنی مسلح) و هماهنگی آنها با اقلیم و زلزله خیزی منطقه. / **مولدهای طراحی:** در نظر گرفتن هر بخش به عنوان یک هویت و ذات مستقل معمارانه و در عین حال هماهنگ (قرارگیری متفاوت پنجره‌ها، تفاوت کفسازیها، بافتها)- طراحی خانه باغ همانند محیط بومی و تعریف قابی از ترکیب بنا با محیط.

1- Wadi Hanifa Wetlands(Riyadh , Saudi Arabia)

2- Tuwaiq Palace
(Riyadh, Saudi Arabia
(Arabian Peninsula))

انسان: تشویق استفاده کننده‌ها برای داشتن تجربه‌های محیطی و فضایی- درک تعادل و آرامش- توجه به موقعیت اجتماعی- فرهنگی کاربران بنا و شخصیت میزبان مسلمان- ایجاد تنوع فضایی و کاربردی در طرح جهت رویارویی با کثرت حالات آگاهانه. / **باور:** طراحی درونگرا برگرفته از الگوهای گذشته- استفاده از سکوت لایتناهی در طراحی همانند طبیعت موجود- ایجاد بهشتی در کویر. / **سازمان مکانی:** طراحی ارگانیک مانند طبیعت طرح و هماهنگی با آن- احترام به طبیعت خشن سایت- کانسبت آبدی در کویر با تراسها، حیاطها. / **سازمان معنایی:** همگنی با سمرشق بارز معماری اسلامی در طراحی تمام جنبه‌های بنا مانند درونگرایی- هارمونی با سایت چشمگیر و نمایشی طرح. / **عملکرد:** حفاظت محیط داخلی از شرایط بیابانی خارجی- طراحی ارگانیک بسته به کارکرد فراغتی بنا. / **فرم:** طراحی ارگانیک مانند طبیعت و سایت طرح و هارمونی با آن- نمایش تغییرات سایت و کاربری‌های داخلی بنا در جلوه بیرونی بنا. / **تکنولوژی ساخت و مواد و مصالح:** استفاده از حیاطها، دیوارهای گلی و سنگی و سازه‌های چادری رایج در معماری و شیوه‌های ساخت و ساز گذشته- انتخاب مصالح و عناصر مختلف (سنگ، کابل، پارچه، دکل، دیرک، چوب و غیره) بسته به مقابله با نیروهای مختلف استاتیکی و دینامیکی- احیای الگوهای بومی و استفاده از دتایل مصالح قدیمی- استفاده هوشمندانه از متریالهای تکنولوژیک در کنار هنر و صنعت بومی جهت تکمیل یکدیگر- استفاده از سیستم هوشمند مدیریت ساختمان- انتقال حرارتی طبیعی جهت تهویه.

1- Hajj Terminal (Jeddah, Saudi Arabia (Arabian Peninsula))

2- Al-Kindi Plaza (Riyadh, Saudi Arabia (Arabian Peninsula))

انسان: توجه به هویت انسان با بهره‌گیری از سنت منطقه- توجه به کیفیت دید عابرین به پروژه و از پروژه- تأمین امنیت و خلوت و ایجاد آسایش اقلیمی- تأمین نیازهای اجتماعی، عمومی، اقتصادی و مسکونی. / باور: رعایت ارزشهای اسلامی در استفاده از زمین، توزیع اجزای آن- بهبود هویت مکان و تعریف شخصیت سایت- استفاده از مصالح ارزان و ساده در نمای خارجی برای توجه مردم به معنویت فضا. / سازمان زمانی: توجه به گذشته، رفع نیازهای حال و ایجاد زیربنایی به عنوان راهنما برای توسعه‌های آتی. / سازمان مکانی: توجه به هویت اسلامی سایت پروژه- توجه به ویژگیهای بافت سایت پروژه- رعایت الزامات شرایط فرهنگی و اقلیمی، جهت بهبود هویت مکان و تعریف شخصیت سایت. / سازمان معنایی: توجه به هویت اسلامی و معماری گذشته منطقه و بهره‌گیری از الگوها و عناصر آنان- استفاده از مفهوم مرکز شهر اسلامی و فرمهای سنتی آن. / عملکرد: تنوع فضاهای عمومی، خصوصی- ترکیب غنی امکانات فضاهای اجتماعی، عمومی، اقتصادی و مسکونی- تعریف مرکز شهر با مسجد اصلی، کتابخانه عمومی، مرکز اداری و تجاری در اطراف میدان سنتی- طراحی بازار با یک الگوی نامنظم خطی- ارتباط بین بازار، مراکز درمانی، بناهای اداری، خانه‌ها و باغ شهرها با هم- ایجاد ورودیهای مختلف به بنا جهت ایجاد تنوع رایج در معاصر- تعریف طبقه همکف برای عابرین و زیر همکف برای ترافیک سواره- طراحی مسجد جامع با فرم سنتی و دو مناره برای جهت یابی و نشانه‌ای از مرکز بنا- تلاش برای ایجاد چشم انداز و یا منظر قوی و متنوع از فضاهای باز از طریق بناهای کوتاه. / فرم: استفاده از الگوی بازار، میدان، آبادیهای گذشته و استفاده از طاق و گنبد- استفاده از الگوی نامنظم خطی- ایجاد تنوع رایج در معاصر مانند تنوع بناهایی کوتاه و حیاطها و تنوع فضاهای باز. / مولدهای طراحی: استفاده از کانسپت شهر قدیمی حصاردار و جایابی کاربریهای مدرسه، میدان، مسجد، بازار، خانه‌ها و دروازه‌ها در آن- طراحی یک توده متداوم دور میدان و شکستن آن با فضاهای باز و دروازه‌های منتهی به میدان.

کاربری شهری

1- Lepers Hospital (Lasur, India (South Asia))

2- Kaedi Regional Hospital (Kaedi, Mauritania (West Africa))

انسان: ایجاد یک میکرو اقلیم- توجه به نیازهای کارکردی کارکنان بیمارستان، بیماران و خانواده‌های آنان با تست ساختارهای آزمایشی متنوع. / باور: طراحی برای پاسخ به نیازهای اجتماعی، اقتصادی و عملی. / سازمان مکانی: طراحی یک حالت تصادفی غنی از مقیاسها و پلانها در پاسخ به حالت جنگلی منطقه- گسترش توسعه جدید در سایت با توجه به بافت سایت و ساختمان موجود. / اقتصاد: طراحی یک الحاقیه کم هزینه برای بیمارستان محلی منطقه- هزینه گذاشتن با زمان برای تکمیل آگاهانه پروژه. / فرم: طراحی یک حالت تصادفی غنی از مقیاسها و پلانها- استفاده از پتانسیل سایت پروژه جهت طراحی فضاها همانند طراحی منظر- ایجاد تنوع فرمی بسیار بدیع جهت شناسایی آسان فضاها- طراحی فضاهای مدور و گنبدی به عنوان مفصل اتصال در مسیر گردش و فضاهای بسته پزشکی و خدماتی، حالت اشکی (نصف گنبد با دو صفحه صاف) برای تخت بیماران، حالت عدسی (۲ مقطع از بخشی از گنبد) برای اتاقهای مشاوره، تکرار طاقها برای راهروها و استفاده از این مدول و عناصر جهت سایر فضاها. / تکنولوژی ساخت و مواد و مصالح: استفاده از پتانسیل غنی مصالح محدود مانند آجر- استفاده از فناوریهای جدید در دسترس جهت استفاده بهینه از مصالح- ترکیب مصالح بومی با تکنیکهای ساخت و ساز در طرح توسعه با توجه به آب و هوا و منابع محدود مصالح بومی. / مولدهای طراحی: ایجاد یک فرم جدید ساختمان عمومی در منطقه- توجه به یگانگی پروژه در بهره‌گیری غنی از مصالح خام و تکمیل طرح پروژه با تکمیل روند ساخت- تکمیل آگاهانه پروژه در طول زمان- استفاده از مدول برای تشخیص فضاها. / عملکرد: توجه به طراحی منظر و حفظ درختان جهت ایجاد یک میکرو اقلیم برای کنترل گرد و خاک و ایجاد سایه- تعریف دسترسی‌های سلسله مراتبی برای رسیدن به فضاهای کلی و جزئی‌تر.

کاربری درمانی

جمع‌بندی گشته است. همچنین در تمام موارد سعی بر رعایت نیازهای انسان، مسائل زیست محیطی و توسعه پایدار، استفاده از مصالح بومی و فناوریها، مصالح نوین و سیستم‌های هوشمند در راستای اهداف پروژه، در نظر گرفتن مسئله اقتصاد و به کارگیری ارزشهای معنایی، فرهنگی، اجتماعی و سنت‌های اصیل منطقه در عین پاسخگویی بر نیازهای عصر جدید و کارکردهای مدرن بوده است.

پاسخ‌های تحلیلی ارائه شده و شاخص‌های به کار رفته برای عوامل مربوطه، در برخورد با اندیشه‌ها و گرایش‌های شکل‌دهنده به معماری نمونه‌های بررسی شده، می‌توانند در پژوهش‌های تحلیلی دیگر مورد استفاده قرار گیرند تا راه‌گشای تجربه‌های بعدی و باعث بهبود شرایط گردند و در تبیین یک نظریه در چنین شرایطی مؤثر باشند. حاصل این تلاش دستیابی به مدل ویژه راهبردهای خلاقانه طراحی است که در جدول شماره ۳ عنوان گردیده است. تمامی پروژه‌های مورد مطالعه در این پژوهش، علاوه بر پاسخگویی به عملکرد اصلی خود، مکان بروز راهبردهای ویژه‌ای برای بهره‌گیری از ارزش‌ها و سنت‌های منطقه خود بوده‌اند. این امر به معنای وابستگی به مکان و نشان‌دهنده کیفیت غنی

در رابطه با عامل "تکنولوژی ساخت و مواد و مصالح"، در کاربری فرهنگی، استفاده از سازه نوآورانه با فناوری رایانه در طراحی سازه به علت طرح بنا و مشکلات ساختاری نزدیکی به رودخانه و در کاربری تفریحی، توریستی و چند منظوره، استفاده از دیوارهای گلی و سنگی و سازه‌های چادری رایج در گذشته، به کار برده شده که در سه شاخص مؤثر "سیستم سازه‌ای- تکنولوژی ساخت- مواد و مصالح" آمده است و در رابطه با عامل "مولدهای طراحی"، در کاربری آموزشی، خلق بنایی با مفهوم درخششی از نور و ایجاد بنایی دلشاد کننده در بیابان با استفاده از رنگ، در کاربری اداری، استفاده از مفاهیم و ویژگی‌های معماری خانه‌های اسلامی مانند تقابل فضای درون با بیرون و گمنامی نما جهت عدم نمایش قدرت و ثروت، در کاربری اقامتی در نظر گرفتن هر بخش به عنوان یک هویت و ذات مستقل معمارانه و در عین حال هماهنگ و طراحی خانه باغ همانند محیط بومی و در کاربری تفریحی، توریستی و چند منظوره، استفاده از مفهوم تضاد در طراحی (دیوار سنگی و چادر سبک، بیابان خارجی و باغ داخلی بنا) و کانسپت گل‌های کویری به کار برده شده که در سه شاخص مؤثر "اهداف کلی- طرح‌مایه- کانسپت"

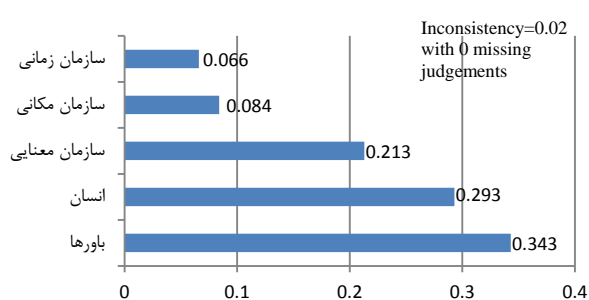
فضا و توجه به میراث گذشته، اهداف اجتماعی، فرهنگی و تاریخی در کنار توجه به اهداف عملکردی و الزامات جامعه معاصر و تضمین‌کننده پایداری و مانایی طرح است.

۵- یافته‌های پژوهش

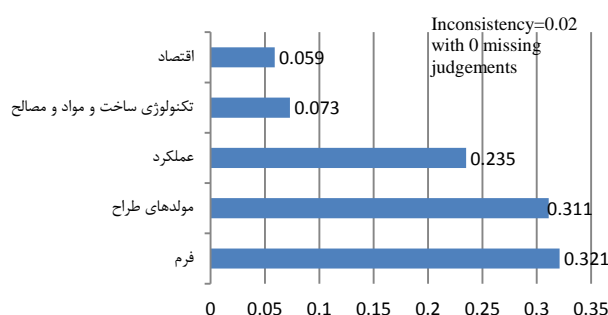
ارزیابی کلی از منابع ایده‌های اولیه طراحی در این تحقیق، از طریق بررسی کیفی اسناد و متون مرتبط با موضوع پژوهش و بهره‌گیری از آراء کارشناسان صورت گرفت و بر اساس آن ۱۰ عامل اصلی مؤثر بر طراحی تعیین گردید که در نمودار شماره ۳ نشان داده شده است. بعد از تعیین عوامل ذکر شده، به شناسایی شاخص‌های متناسب جهت پاسخ به این عوامل در نمونه‌های موردی پرداخته شد و پاسخ‌های مختلف به کار رفته

در فرایند طراحی آن نمونه‌ها به دست آمد. در ادامه با توجه به توضیح پاسخ‌های ارائه شده برای هر یک از عوامل و استخراج شاخص‌های مربوطه از مطالعات کیفی، مدل ویژه راهبردهای خلاقانه در راستای موضوع تدوین گشته که در جدول شماره ۳ ارائه شده است

در مرحله بعدی نتایج به دست آمده از مطالعات کیفی پژوهش به صورت کمی تحلیل شده‌اند. بدین ترتیب که پس از شناسایی عوامل اصلی و شاخص‌های مربوطه، جهت الویت‌بندی کارایی آن‌ها، به تحلیل کمی نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها از طریق تشکیل ماتریس مربوطه پرداخته شد، که در نمودار شماره ۴ و ۵ نتایج کمی به دست آمده در رابطه با الویت هر کدام از عوامل اصلی نشان داده شده است.

نمودار ۴. اهمیت و الویت عوامل اصلی مؤثر بر طراحی در حوزه نظری

نمودار ۵. اهمیت و الویت عوامل اصلی مؤثر بر طراحی در حوزه عملی

الویت‌بندی شاخص‌های مربوط به هر یک از عوامل اصلی با تحلیل کمی پاسخ‌های مربوطه در پرسشنامه‌ها در مرحله بعدی تعیین شده، که نتایج آن در مدل ویژه راهبردهای خلاقانه طراحی (جدول شماره ۳) آمده است.

با توجه به نمودارها اهمیت و الویت عوامل مؤثر بر طراحی در حوزه نظری از عامل "باور" تا "سازمان زمانی" کاهش یافته است. همچنین در حوزه عملی نیز ترتیب الویت این عوامل از عامل "فرم" تا عامل "اقتصاد" رو به کاهش بوده است.

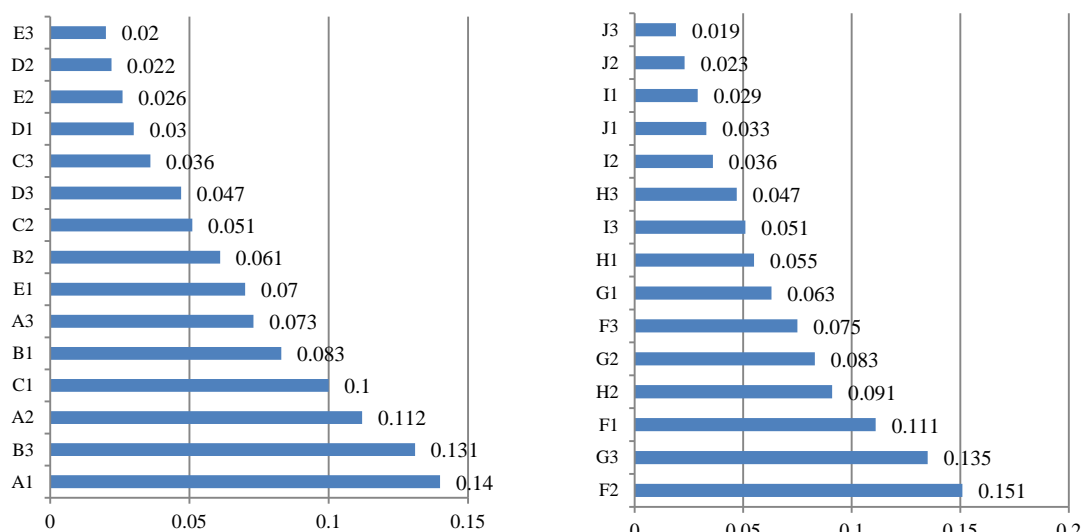
جدول ۳: مدل ویژه راهبردهای خلاقانه طراحی بدست آمده از نتایج بررسی‌ها به روش تحلیل سلسله مراتبی به ترتیب الویت حاصل از نتایج کمی پژوهش

نماد	عوامل اصلی	رتبه	شاخص‌ها
A	باورها	A1	اعتقادات (ارزش‌ها، اعتقادات، نظرات، ایده‌ها، اندیشه متعالی)
		A2	گرایش‌ها (گرایش‌ها و تمایلات مادی، معنوی، فکری، عملی)
		A3	آرمان‌ها (اهداف و برنامه‌های افراد، گروه‌ها، جوامع انسانی و سازمانی به صورت فردی و جمعی)
B	انسان	B3	هویت (هویت فردی و جمعی انسان‌ها)
		B1	نیازها و خواسته‌ها (شامل تمام نیازهای مادی، روحی، جسمی، طبیعی، اجتماعی، امنیت و خواسته‌های طبیعی، هدفمند و عالی انسان)
		B2	روابط و رفتارها
C	سازمان معنایی	C1	فرهنگ (مجموعه پیچیده از دانشها، باورها، هنرها، اخلاقیات و عادات برگرفته از جامعه معرف آرمان‌ها، اهداف و ایدئولوژی آن)
		C2	تاریخ و وقایع و عناصر آن (تاریخ گذشته هر کشوری، جنگ‌ها، پیروزی‌ها، آثار و خاطره جمعی ناشی از آن)
		C3	احساسات، ادراکات و تجربیات (ناشی از نگرش، انگیزش، علاقه، تجربه گذشته و انتظارات)
D	سازمان مکانی	D3	مکان معماری (فضایی سازماندهی شده با ساختمان، محیط طبیعی، معنا، انسان، فرهنگ، علم و اندیشه دارای مفاهیم یا نمادها)
		D1	مکان جغرافیایی (قلمرو مرزهای جغرافیایی مشخص وابسته به شناخت اشیاء، دارای مشخصه‌های طبیعی، عینی و محسوس و نمودهای ظاهری آنها)
		D2	مکان اجتماعی (مکان تحرکات و ارتباطات انسانی برای برقراری تعامل اجتماعی و فرآیندهای فرهنگی دارای

فعالیت‌های مشاهده پذیر و کارکردها		
E2	حال (توجه به زمان خلق اثر و استفاده از ویژگی‌های مختلف آن)	E
E3	آینده (نگرش به آینده و اصل آینده نگری)	
E1	گذشته (ارتباط با گذشته و بهره گیری از زمینه‌های مربوط به آن)	
F2	نوع و گونه اثر (مرتب‌بندی کلی اثر، نوع استفاده، وجه عملکردی، ساختار استفاده‌کنندگان و وجه انسانی، فیزیک ساختمان، وجه فنی و وجه بیانی اعم از انتزاعی، نشانه‌ای و نمادین)	F
F1	محیط (محیط طبیعی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی، روانشناختی، رفتاری و جغرافیایی)	
F3	کیفیات و کمیات (به صورت منفرد، ذاتی، نسبی، اکتسابی و دلالت بر کیفیت ویژه ترکیب بندی یا کمپوزسیون عناصر تشکیل دهنده آن، روابط بین اجزاء، روابط بین موضوع، محتوا، ماده و محدودیت خارجی، روابط درونی بین ناظر و فضا و غیره، شکل و رنگ، بررسی زیبایی شناختی آثار، تطابق بین محتوا و ایده و میزان موفقیت در انتقال محتوا)	
G3	کانسپت (بازنمایی ایده‌ها و قابلیت گفتمانی کردن آن‌ها)	G
G2	طرح مایه (ایده‌هایی برای تجمیع عناصر مختلف در یک کل و تعریف وجوه مختلف نیازهای طراحی در یک اندیشه مشخص و تأثیرگذاری مستقیم بر شکل‌گیری طرح)	
G1	اهداف کلی (مولدهای اولیه طراحی جهت دستیابی به راه حل‌های مدیریتی پذیر، نقاط آغاز توسعه و پرورش طرح)	
H2	فعالیت‌ها (تغییر در سطوح محیط کالبدی و قابلیت‌های آن، معنا بخشیدن به محیط و تمام فعالیت‌های مرتبط به معماری اعم از انسانی، فضایی و غیره)	H
H1	مردم (انسان‌ها در حالت فردی، گروهی و نیازها و انگیزه‌های درونی آن‌ها، عوامل درونی و ذاتی انسان)	
H3	ارتباطات (بین انسان‌ها، تعامل انسان با محیط و ابعاد مختلف ارتباطات اجتماعی، روان شناختی، معنایی و غیره)	
I3	مواد و مصالح	I
I2	تکنولوژی ساخت	
I1	سیستم سازه ای	
J1	بودجه اولیه	J
J2	هزینه‌های اجرایی	
J3	هزینه چرخه زندگی (دوران زندگی و فعالیت)	

برای اجرای مؤثر هر یک از این عوامل و شاخص‌ها به کار گرفته شود و اصولاً لزوم برنامه‌ای جامع و موثق، در نظر گرفتن همه عوامل مذکور است. سنتز نهایی بررسی کمی نتایج و اقدامات اجرایی بر اساس تلفیق شاخص‌ها به شرح نمودارهای شماره ۶ و ۷ انجام شده است.

این مدل به عنوان دستاورد کیفی و کمی این پژوهش نمایانگر عوامل اصلی مؤثر بر طراحی معماری و شاخص‌های مربوط به هر کدام و نیز مبین الویت و میزان کارایی هر کدام از عوامل و شاخص‌ها در راستای اهداف پژوهش است. باید توجه داشت که می‌بایست تمهیداتی

نمودار ۶ و ۷. نتایج تلفیقی حاصل از تمامی ابعاد سلسله مراتبی تحلیل در کلیت شاخص‌ها، در حوزه نظری و عملی (منبع: نگارندان)

در این نمودارها الویت‌بندی کارآیی تمام شاخص‌ها نسبت به هم در دو حوزه نظری و عملی آمده است تا امکان مقایسه تمامی آن‌ها در کنار هم فراهم باشد. نتایج حاصله در زیر نشان داده شده است. با توجه به نمودارها در حوزه نظری میزان کارآیی شاخص‌ها از شاخص A1 (اعتقادات) تا شاخص E3 (آینده) کاهش یافته است. همچنین در حوزه عملی میزان کارآیی آن‌ها از شاخص F2 (نوع و گونه اثر) تا شاخص J3 (هزینه‌های چرخه زندگی) رو به کاهش است.

لازم به یادآوری است که در جهت افزایش اعتبار تحقیق حاضر و میزان انطباق پرسش‌های تحقیق با هدف اصلی پژوهش و قبل از نظرسنجی نهایی، نظرسنجی‌هایی در سطح محدود به صورت آزمایشی انجام شده و میزان دقت آن‌ها بررسی گشته است. همچنین در طی انجام تحلیل‌های آماری نیز، آزمون‌های مربوطه به اعتبار تحقیق از لحاظ محتوا و سازگاری پاسخ‌های نظرسنجی‌ها انجام گشته است.

۶- بحث و نتیجه‌گیری

تفکر آگاهانه برای دستیابی به تعالی در مسیر حیات معماری معاصر، ضرورتی است برای شروع عمل در فرایند توسعه زندگی شهری که نشان می‌دهد چگونه باید در پرداختن به مسائل معماری و شهرسازی و اتصال به تاریخ و خاطره جمعی به صورت خلاقانه فکر، برنامه‌دهی و عمل شود. در واقع باید به ایجاد یک حس جدید در این مسیر برای برانگیختن خلاقیت، تفکر نو و احترام به ارزش سنت تاریخی و هر آنچه که می‌توان از گذشته آموخت به صورت همزمان تلاش کرد. این تلاش باعث تقویت محیط ساخته شده و همچنین افزایش سطح آگاهی عموم مردم و جامعه حرفه‌ای معماران به ویژه نسل جدید می‌شود.

با توجه به نتایج تحلیل‌های کمی و کیفی پژوهش می‌توان بیان نمود که در بین عوامل اصلی مؤثر بر طراحی با اهداف و مبانی مورد نظر، در حوزه نظری به ترتیب اهمیت، عوامل "باورها، انسان، سازمان معنایی، سازمان مکانی، سازمان زمانی" و در حوزه عملی عوامل "فرم، مولدهای طراحی، عملکرد، تکنولوژی ساخت، مواد، مصالح و اقتصاد" قرار دارند و در طراحی معماری متناسب با زمینه‌های مدنظر مقاله مؤثرند. شاخص‌های مرتبط با هر کدام از این عوامل نیز در مجموعه خود با الویت‌های متفاوتی بر زمینه طراحی مدنظر مقاله تأثیرگذارند. به ترتیب اهمیت عوامل اصلی در مورد عامل "باور" شاخص‌ها با الویت "اعتقادات، گرایش‌ها، آرمان‌ها"، در عامل انسان شاخص‌ها با ترتیب "هویت، نیازها، روابط و رفتارها"، در عامل سازمان معنایی شاخص‌ها با الویت "فرهنگ، تاریخ، احساسات و تجربیات"، در عامل سازمان مکانی شاخص‌ها با الویت "مکان معماری، جغرافیایی، اجتماعی"، در عامل سازمان زمانی شاخص‌ها با الویت "حال، آینده، گذشته"، در عامل فرم شاخص‌ها با الویت "نوع اثر، محیط، کیفیات و کمیات"، در عامل مولدهای طراحی شاخص‌ها با الویت "کانسپت، طرح‌مایه، اهداف کلی"، در عامل عملکرد شاخص‌ها با الویت "فعالیت‌ها، مردم، ارتباطات"، در عامل تکنولوژی شاخص‌ها با الویت "مصالح، تکنولوژی ساخت، سیستم سازه" و در عامل اقتصاد شاخص‌ها با الویت "بودجه اولیه، هزینه‌های اجرایی، هزینه‌های چرخه زندگی" در این زمینه تحقیقاتی در طراحی معماری مؤثرند.

همچنین با توجه به مبانی و نتایج مقاله، تمام شاخص‌های مطرح در هر دو حوزه نظری و عملی، بسته به حساسیت کارآیی، الویت‌هایی را نسبت به هم دارند که باید در طراحی مدنظر قرار گیرد تا مطلوب‌ترین نتیجه حاصل آید. به عنوان نمونه در حوزه نظری عامل "اعتقادات"، الویت اول و عامل "آینده"، الویت آخر را به خود اختصاص داده است. در حوزه عملی نیز عامل "نوع و گونه اثر"، الویت اول و عامل "هزینه‌های چرخه زندگی"، الویت آخر را دارد. نتایج مورد نظر مقاله را می‌توان در جامعه معاصر ایران در راهبردهای کلی ۱- باور واحد الهی، ۲- انسان در مسیر انسانیت و کمال، ۳- وحدت معنایی، ۴- هم‌زمانی مکانی، ۵- حرکت دائمی در لایه‌های زمان در عین فراغت از آن، ۶- خلوص فرم، ۷- اصالت مولدهای طراحی، ۸- ثبات و پویایی در عملکرد، ۹- استفاده صادقانه از تکنولوژی، سیستم سازه‌ای، مصالح و ۱۰- اقتصاد ارزشی خلاصه کرد که با درک عمیق آن‌ها می‌توان جوهره هر پروژه‌ای را دریافته و عوامل اصلی و شاخص‌های مربوطه را با انتخاب صحیح در مسیر مناسب به کار برد؛ چرا که با توجه به نتایج به دست آمده از پرسشنامه‌ها، الویت‌های ذکر شده برای عوامل انسان، باورها و اقتصاد بر اساس نوع پروژه و اهداف آن، تغییر چندانی ندارد؛

در صورتی که الویت‌های ذکر شده برای عوامل سازمان زمانی، سازمان مکانی، سازمان معنایی، عملکرد، فرم، تکنولوژی ساخت، مواد، مصالح و مولدهای طراحی ممکن است با توجه به شرایط، بر اساس نوع پروژه و اهداف آن، متغیر باشند. چرا که ماهیت ذاتی این عوامل و شاخص‌های مربوط به آن این پویایی را ایجاد می‌نماید. با توجه به نمونه‌های تحلیل شده مثلاً در کاربری اقامتی عوامل "باورها، انسان، عملکرد، اقتصاد، مولدهای طراحی"، در کاربری فرهنگی عوامل "باورها، سازمان زمانی، فرم، تکنولوژی"، در کاربری آموزشی عوامل "انسان، سازمان معنایی، عملکرد، مولدهای طراحی"، در کاربری اداری عوامل "سازمان معنایی، اقتصاد، فرم، مولدهای طراحی"، در کاربری درمانی عوامل "سازمان مکانی، عملکرد، اقتصاد، فرم"، در کاربری تجاری عامل "فرم"، در کاربری شهری عوامل "فرم، سازمان مکانی، اقتصاد" و در کاربری تفریحی، توریستی و چند منظوره عوامل "انسان، باور، سازمان مکانی، تکنولوژی، مولدهای طراحی"، بیشتر از بقیه عوامل مؤثرند. در این مسیر می‌توان با بهره‌گیری از نگاه عبرت‌آمیز و نقادانه به تاریخ و نگاه بنیادکاوانه به زمان حال و آینده و دمیدن روح ملی به آن، به بیانی نو از جنس خلاقیت در معماری معاصر دست یافت؛ که نه صرفاً محصول گذشته است و نه مقلد از تصویر غرب، بلکه برگرفته از آراء و اندیشه‌های فراگیر و تجلی آن در فضای معماری امروز است. برای رسیدن به چنین معماری، احتیاج به یک بسیج همگانی و برنامه‌دهی دقیق در سطح کلان وجود دارد. با توجه به نتایج بیان شده، آنچه در عصر جدید در طراحی در مسیر توسعه مورد نیاز است داشتن رویکرد "تفکر استراتژیک" است که در آن "خلاقیت" عنصر اصلی اثر بخش استراتژی به شمار می‌آید. این رویکرد در محیط پر تحول امروزی قابلیت راهبری دارد. بر مبنای این رویکرد می‌توان معماری هنرمندانه بر مبنای خلاقیت و فهم را توصیف کرد. نگرش سیستمیک، تمرکز بر هدف، فرصت‌جویی هوشمندانه، تفکر در زمان و فرضیه‌سازی که حلقه واصل بین خصوصیات

خلاقانه و تحلیلی تفکر استراتژیک است، در مسیر جهت‌دهی خلاقانه به معماری معاصر مؤثرند.

تفکر استراتژیک هم خلاق است و هم از ابزار تحلیلی بهره می‌جوید. این تلفیق از طریق فرضیه‌سازی (خلاقیت) و آزمون فرضیه (تحلیل) صورت می‌پذیرد. رویکردی که اصالت خود را با رهایی از شکل و قالب و با تکیه بر جوهره استراتژی می‌ستاند. این موضوع می‌تواند از طریق سازش بین جنبه‌های ارزشی، سنتی، فرهنگی و معنوی اصیل به عنوان

پی‌نوشت

عضو ثابت و پیشرفت‌های علمی و فنی روز به عنوان عضو متغیر حمایت شود. بهره‌گیری از این نوع تفکر طیف غنی‌تری از امکانات و پایگاه گسترده‌ای از منابع ایده‌ها را برای کار با آن‌ها مهیا ساخته و درک جدیدی از نقش معمار و برنامه‌ریز را در ارتباط با پروسه تغییر معرفی می‌کند. بهره‌گیری از خطوط راهنمای واقع‌بینانه‌ای که بخشی از آن در این پژوهش به آزمون گذاشته شد، می‌تواند با تفکری استراتژیک، راه-حل‌های خلاق و نوآورانه را جذب کرده و وفق دهد.

۱. Aga Khan آقاخان مسابقات، سمینارها و کنفرانس‌های بین‌المللی در زمینه‌های گوناگون معماری جهان اسلام نظیر خانه، فضاهای عمومی، خانه‌های روستایی، نواحی شهری، احیاء و بازسازی و غیره برگزار نموده است.

2. Powell
3. Hallet and Samizay
4. Manzoor
5. Chadirji
6. Denel

۷. این فرآیند تحلیلی، گزینه‌های مختلف را در تصمیم‌گیری مدنظر قرار می‌دهد و امکان تحلیل حساسیت را بر روی معیارها و زیرمعیارها به وجود می‌آورد [۳۲]. این فرایند مجموعه‌ای از قضاوت‌ها و تصمیم‌گیری‌ها به شیوه منطقی است. روش تحلیل چند هدفی بر اساس تجزیه سلسله مراتبی معیارها و ویژگی‌هایی است که در تصمیم‌گیری وارد شده‌اند. فرآیند واکاوی سلسله مراتبی یکی از روش‌های تصمیم‌گیری است. واژه AHP مخفف عبارت Analytical Hierarchy process به معنی فرایند واکاوی سلسله مراتبی است. انتخاب سنجه‌ها یا criteria بخش اول واکاوی AHP است. سپس براساس سنجه‌های شناسایی شده نامزدها ارزیابی می‌شوند. واژه گزینه‌ها یا نامزدها هم معنای واژه alternative یا candidates بوده و به جای هم به کار می‌روند. علت سلسله مراتبی خواندن این روش آن است که ابتدا باید از اهداف و راهبردهای سازمان در رأس هرم آغاز کرد و با گسترش آنها سنجه‌ها را شناسایی کرد تا به پایین هرم رسید.

8. Jane darke
9. Cherry, Edith, and John Petronis
10. Pena, William P.
11. Palmer Mickey A
12. White, Edward T.

فهرست منابع

۱. آصفی، مازیار؛ ایمانی، الناز (۱۳۹۱)، ارزیابی چالش‌های فناوری‌های نوین در معماری و تعامل آن با ارزش‌های معماری اسلامی ایران، مجله باغ نظر، دوره ۹، شماره ۲۱، صص ۲۱-۳۴.
2. Frampton K (1992), *Modern Architecture: A Critical History*, Thames and Hudson Ltd., London.
۳. ترک‌زبان، شقایق؛ محمدمراد، اصغر (۱۳۹۰)، ضوابط طراحی معماری در بافت‌های تاریخی، نشریه شهر و معماری بومی، شماره ۱، صص ۵۳-۶۶.
۴. سرتیبی‌پور، محسن (۱۳۹۱)، رویکرد محلی‌گرایی در معماری روستاهای ایران، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، شماره ۲، صص ۱۵۲-۱۳۳.
۵. احمدی، بابک (۱۳۷۷)، معماری مدرنیته، نشر مرکز، تهران، صص ۲۱۵-۱۶.
6. Manzoor Sh (1989). *Tradition and Development*, Ph.D. Thesis, Chalmers University of Technology, School of Architecture, Sweden.
7. Denel B (1991). *Why the Concrete Jungle?* In *Traditional Dwellings Settlements Working Paper Series*, Centre for Environmental Design Research, University of California, Berkeley, Vol. 25.
8. Lichtenstadter I (1960). *Islam and the Modern Age: An Analysis and an Appraisal*, Bookman Associates, New York.
9. Fathi A. (Ed.) (1985), *Women and the Family in Iran*, E.J.Brill, Leiden, Netherlands.
۱۰. محمودی، امیر سعید (۱۳۸۹)، برنامه‌دهی معماری، یک ضرورت برای طراحی، نشریه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، شماره ۴۴، صص ۸۵-۷۷.
۱۱. الوادری، حسن (۱۳۸۵)، بازاریابی و مدیریت بازار، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.
۱۲. مهدوی‌نژاد، محمدجواد (۱۳۸۳)، حکمت معماری اسلامی جستجو در ژرف‌ساخت‌های معنوی معماری اسلامی ایران، نشریه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، شماره ۱۹، صص ۵۷-۶۶.
۱۳. صادق‌پی، ناهید (۱۳۹۱)، تاریخچه و علل گرایش به معماری بومی در غرب، کشورهای اسلامی و ایران، نشریه شهر و معماری بومی، شماره ۲، صص ۲۷-۵.
۱۴. حجت، عیسی؛ اقالطیفی، آزاده (۱۳۸۹)، تأملی در نقش مخاطب در کیفیت معماری امروز ایران، نشریه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، شماره ۴۲، صص ۳۵-۲۵.
۱۵. نقره‌کار، عبدالحمید؛ منان رئیس، محمد (۱۳۹۱)، تحقق‌پذیری هویت اسلامی در آثار معماری، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، شماره ۷، صص ۱۲-۵.
۱۶. فلامکی، منصور (۱۳۷۱)، شکل‌گیری معماری در تجارب ایران و غرب، نشر فضا، تهران.
17. Bayazit N (2004), *Investigating design: a review of forty years of design research*, Design Issues, Vol. 20, pp. 16-29.
18. Broadbent G (1979), *The development of design methods*, Design Methods and Theories, Vol.13, pp. 41-45.
19. Cross N (2007), *Forty Years of Design Research*, Design Research Quarterly, Vol. 1, pp. 3-5.

20. Cross N (2006), *Designerly Ways of Knowing*, London, Springer.
۲۱. ندیمی، حمید؛ شریعت‌راد، فرهاد (۱۳۹۱)، منابع ایده‌پردازی معماری جستاری در فرایند ایده‌پردازی چند معمار از جامعه حرفه‌ای کشور، نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی، دوره ۱۷، شماره ۲، صص ۱۴-۵.
۲۲. اکرمی، غلامرضا (۱۳۸۲)، تعریف معماری، گام اول آموزش، نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی، شماره ۱۶، صص ۴۸-۳۳.
23. Darke J (1984), The primary generator and the design process. In N. Cross (Ed.), *Developments in Design Methodology*, pp. 175-188.
۲۴. لاوسون، برایان (۱۳۸۴)، طراحان چگونه می‌اندیشند: ابهام زدایی از فرایند طراحی، ترجمه حمید ندیمی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
25. Pena W, Steven A (2001), *Parshall, Problem Seeking: An Architectural Programming Primer*, 4th edition, John Wiley and Sons, New York.
26. Palmer MA (1981), *The architect's guide to facility programming*, The American Institute of Architects, Washington, D. C.
27. White ET (1972), *Introduction to Architectural Programming*, Tucson, Ariz., Architectural Media.
۲۸. دورک، دانا (۱۳۸۹)، برنامه‌دهی معماری، مدیریت اطلاعات برای طراحی، ترجمه دکتر سید امیر سعید محمودی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
۲۹. معاریان، غلامحسین و دیگران (۱۳۹۱)، بازشناسی روش آموزشی تاریخی- تکاملی مدرسه مورائوری در کارگاه طراحی مجموعه‌های مسکونی، فصلنامه فناوری آموزش، شماره ۳، صص ۲۵۵-۲۴۳.
۳۰. فیضی، محسن؛ خاک‌زند، مهدی (۱۳۸۴)، تفکر طراحی در فرایند طراحی معماری، مجله باغ نظر، دوره ۲، شماره ۴، صص ۲۳-۱۳.
۳۱. بمانیان، محمدرضا؛ عظیمی، سیده فاطمه (۱۳۸۹)، انعکاس معانی منبعث از جهان بینی اسلامی در طراحی معماری، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، شماره ۲، صص ۴۸-۳۹.
۳۲. اصغرپور، محمدجواد (۱۳۸۸)، تصمیم‌گیری چند معیاره، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

Evaluation and Recognition of the Main Factors Affecting the Creatively Orientation of Contemporary Architecture by Interaction with the Sustainable Values

Maziar Asefi^{*1}, Elnaz Imani²

Abstract

Creativity to approach sublimity along with evolution, in contemporary architecture, with the use of the factors that affect the interaction between sustainable, original and native values and global innovation, is a major challenge for societies like Iran that have several issues in responding to new needs, while owning rich treasure of art and culture. The ultimate aim of this research is to identify important parameters and indicators that help the most in the expression of the identity in contemporary architecture. Acquiring objective knowledge by studying successful and appropriate examples is necessary to find a way to solve the challenges of contemporary architecture. Therefore 25 case-studies have been selected from the successful Aga Khan awarded projects (AKP), considering the diversity of function, location and time; Because this center is focused on the cognition of original, native and traditional values of nations especially Islamic community, while implementing new design strategies using technology and innovation. Due to the extent and variance of resources, both qualitative and quantitative research methods are used. After identifying the main design factors through a survey research method, the examples are analyzed to identify effective indicators. At the next step for quantitative analysis of the priorities and efficiency of main factors and their indicators which were obtained from qualitative studies, analytic hierarchy process (AHP) have been used by means of purposeful questionnaires. The findings of the paper show that new needs and opportunities of a society should never be considered apart, but must be understood in a meaningful interaction with sustainable traditional, cultural, native and spiritual values of the society. Moreover, various design factors affect with different priorities. Deep understanding and informed choice of them due to various items such as design problem, society conditions and its sustainable values, education of architects and creating cultural movement among the people is essential for resolving identity challenges and restoring an alive architecture with sublime direction in communities discussed; So it is based on tradition and keep pace with time.

Keywords

Contemporary architecture, Factors affecting design, Sustainable values, Global innovation, New interaction.

* Corresponding author: mazi1017@yahoo.com

1. Ph.D. Assistant Professor, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran

2. Ph.D. Student, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran

TARH-O-NAMAD

The Journal of Fine Arts

No. 8, Winter 2015

Content

- **Using the Hybrid Model (SWOT-AHP) to Improvement Sustainable Development of Khoy City with Emphasis on Cultural Tourism Development** 201
Sanaz Litkouhi, Mahsa Mojtahedi
- **Evaluation and Recognition of the Main Factors Affecting the Creatively Orientation of Contemporary Architecture by Interaction with the Sustainable Values** 200
Maziar Asefi, Elnaz Imani
- **Ameliorating Students Satisfaction of the Classroom by Retrieving Design Factors** 199
Seyed Bagher Hosseini, Bahman Babaei, Mohsen Poorhamzeh
- **Structural Examination of Domes in some Jameh Mosques of Iran Belonging to Different Historical Periods** 198
Farnoosh Minooei, Lida Balilan, Farzad Derakhshan, Vahid Salmasi
- **From under the Shadows to the House (Analysis of the Evolution of Rectangular Houses of the Vernacular Architecture of Uraman)** 197
Gholamhosein Memarian, Sirvan Azimi
- **Evaluating the Interface between Urban form and Activity: A Case Study of the Azadi Avenue in Tehran** 196
Maryam charkhchian, Mahyar Arefi
- **Promotion of Capacity of Urban Public Spaces for Children's Presence with emphasis on Model of Walking Bus** 195
Mahnaz Ashrafi

TARH O NAMAD

Journal of Fine Arts

Iran University of Science and Technology

No 8, Winter 2015

Editor in Chief: Dr. Asghar Mohammad Moradi

Published By: Iran University of Science and Technology

Editorial Board

Dr. Mohsen Faizi	Professor of Landscape Architecture, Iran University of Science and Technology
Dr. Gholamhossein Memariyan	Professor of Architecture, Iran University of Science and Technology
Dr. Mostafa Behzadfar	Professor of Urban Design, Iran University of Science and Technology
Dr. Esmail Shiea	Professor of Urban Planning, Iran University of Science and Technology
Dr. Mahyar Ardeshiry	Associate Professor of Urban Design, University of Shiraz
Dr. Mohammad Reza Bemanian	Associate Professor of Architecture, Tarbiat Modarres University
Dr. Farhad Tehrani	Associate Professor of Architecture, Shahid Beheshti University
Dr. Farah Habib	Associate Professor of Urban Design, Azad University
Dr. Mohsen Sartipipur	Associate Professor of Architecture, Shahid Beheshti University
Eng. Abdolhamid Noghrehkar	Associate Professor of Architecture, Iran University of Science and Technology
Dr. Farshad Noorian	Associate Professor of Urban Design, University of Tehran
Dr. Abbas Ali Izadi	Assistant Professor of Architecture, University of Tehran
Edition Counselor:	Dr. Mehdi Khakzand, Assistant Professor of Architecture, Iran University of Science and Technology
Executive Director:	BSc Fanela MemarZanjani

Address: School of Architecture & Environmental Design, Iran University of Science and Technology

TEL: +9821-77240277

WEB: jfa.iust.ac.ir

E-mail: jfa@iust.ac.ir

Printed by: Iran University of Science and Technology Publications